Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 11 (359)
Sîmbătă,
15 martie 1969
8 pagini — 1 leu

Bibliografia literaturii române

Avem în față o carte apărută la sfîrșitul anului trecut și despre care nu știm să mai fi fost semnalată de către cineva : **Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc**, volumul I, 1800—1891, tipărită sub egida Institutului de etnografie și folclor al Academiei, și în redacția lui Adrian Fochi. Cartea este un eveniment cultural. Sînt cuprinse 8330 titluri principale, provenite mai cu seamă din periodice, a căror grupare a fost făcută după principii tematice, în general, deși schema propriu zisă este cu mult mai complicată și ea a făcut obiectul unei propuneri publice încă din 1960, în Revista de folclor. Fiecare titlu este însoțit de o scurtă informare asupra conținutului. Un indice de nume de persoane, unul de numiri geografice, istorice și etnice, în fine, unul tematic înlesnesc consultarea lucrării. Sumarul a fost redactat în trei limbi.

Asupra rostului unei astfel de cărți am fi voit să nu mai insistăm, fiind oarecum de la sine înțeles. Dar ea ne oferă prilejul să punem încăodată problema acestui instrument indispensabil pentru cercetarea literaturii care este bibliografia. Nu avem nici o dată din care să rezulte că Institutul de istorie literară ne rezervă, la rîndul lui, surpriza unei bibliografii a literaturii române, fie și măcar a unei perioade din literatură română. De la **Bibliografia românească veche** începută de Ion Bianu și Nerva Hodoș și continuată de Dan Simonescu, devenită azi o raritate (B.A.R. nu este în posesia decît a două volume, după știința noastră), s-au făcut puține eforturi mai importante în acest sens.

Nu trebuie uitată acțiunea începută de Ion Lupu, N. Camariano și Ov. Papadima concretizată în primul volum al **Bibliografiei analitice a periodicelor românești** (1790—1850). Catalogul pe care l-a întocmit P. P. Panaitescu asupra manuscriselor slave aflate la biblioteca Academiei este și el un prețios instrument de lucru. Interesante ar fi putut fi cercetările de tipul Shaw sau Dostoievski în circuit românesc care sînt însă lucrări hibride. Mai aproape de canonul bibliografiei e lucrarea lui Al. Dutu, **Shakespeare în România.**

Nu mai menționăm bibliografiile întîmplătoare datorate unor cercetători care au lucrat individual. O relativ recentă **Bibliografie a literaturii române contemporane** (1948—1958), pornită din inițiativa lui Tudor Vianu, s-a dovedit insuficient de clară sub raportul criteriilor, cu omisiuni și confuzii greu de explicat.

O bibliografie completă nu e, desigur, cu putință de realizat de către un singur om. De aceea ne întrebăm de ce Institutul de istorie literară întîrzie să-și asume o sarcină care-i revine de drept. Nu suntem primii care discutăm aceste lucruri și ne miră lipsa de audiență a propunerilor care se fac mereu de către specialiști și critici. O bibliografie a literaturii române este o operă fundamentală, un început fără de care pașii următori în cercetarea literaturii se fac cu greutate și după mari amînări. Cîtă vreme lipsește de pe masa noastră de studiu, din biblioteci, din școli și universități, acest instrument esențial de lucru, orice greșeală și întîrziere devine scuzabilă.

Firește, o lucrare de proporțiile acestea nu poate fi decît rodul unor ani de muncă intensă. Nu ne facem iluzia că o vom avea peste noapte. Am dori-o doar începută. Am dori ca Institutul specializat să se decidă să ia asupră-și sarcina. Nu cunoaștem cu exactitate nici cum este organizat, nici ce își propune acest Institut : căutăm însă rezultatele concrete ale activității cercetătorilor lui. Care sunt acestea ? Cu excepția **Revistei de istorie și teorie literară,** care apare într-un tiraj extrem de mic, puțin consultată chiar și de către specialiști, publicînd prea multe materiale fără interes și limitîndu-se la un număr cu totul insuficient de colaboratori, tot ce a mai apărut sub egida Institutului este de fapt opera unor colective restrînse sau chiar a cîte unui singur om. E oricum curios că, pînă azi, **nici o singură lucrare de caracter cu adevărat colectiv n-a văzut lumina tiparului,** dacă exceptăm tratatul de istoria literaturii române care e, însă, datorat unor eforturi ce nu se situează la nivelul Institutului propriu-zis. Și fiind vorba de lucrări de caracter colectiv : bibliografiile sunt cele dintîi care ne vin în minte. Poate că nu, dintr-o dată, o bibliografie exhaustivă a literaturii române. Dar, măcar, o bibliografie a periodicelor, pe care să ne putem bizui viitoarele cercetări ; sau una a principalilor autori, care ar stimula critica și ar deschide cele mai nebănuite orizonturi.

Nu e niciodată prea tîrziu pentru a se pune prima piatră a acestui edificiu care interesează în mod excepțional cultura națională. După părerea noastră, începutul trebuie să fie făcut printr-o discuție largă, de la care să nu lipsească nici o categorie de specialiști, asupra **criteriilor viitoarei bibliografii.** Abia înfăptuind acest punct, putem merge mai departe. Noi credem că strîngerea materialului bibliografic ar putea deveni utilă, chiar din acest stadiu incipient, **Tratatului** în curs de apariție. Ne-am întrebat din capul locului, ne întrebăm și astăzi de ce nu s-a pornit de la întocmirea unei bibliografii, ci de la **Tratat :** ordinea firească era cealaltă. Dar și așa, **Tratatul** ar ieși cîștigat dintr-o consultare bibliografică largă. Iată un motiv în plus să nu amînăm **Bibliografia ;** l-am indicat spre a preveni o scuză pe care o bănuim pe buzele celor în cauză și anume că nu se pot suprapune două lucrări de asemenea importanță. În același timp, noi știm că **Tratatul** angajează prea puțin pe cercetătorii **Institutului,** chiar dacă cei mai mulți colaborează la el. Și în loc să lungim la nesfîrșit discuția dacă operele de istorie literară trebuie să fie sinteze sau numai compilații didactice, rodul muncii unui colectiv sau a unui singur autor — iată o operă, **Bibliografia,** pe care, în unanimitate o vom socoti de resortul unui colectiv, pe care un colectiv o va face, netăgăduit, mai repede și mai bine decît un singur om.

O datorie care nu mai poate fi amînată, a noastră, a tuturor celor care ne ocupăm de studiul literaturii, este întocmirea **Bibliografiei literaturii române.** Vom reveni într-un număr viitor cu cîteva sugestii în ce privește criteriile. Așteptăm însă punctul de vedere al specialiștilor și al celor implicați direct în această lucrare.

LUCEAFĂRUL

ARTĂ INDIANĂ — MAHABALI PURAM (detaliu)

INEDIT

Versuri descălțate

Ce stai omule, în ruinele acestea singuratece și plîngi ?
Plîng berzele zilelor ce trec cu-o aripă neagră, cu-o aripă albă.
Plîng zilele care trec moarte.
Plîng copiii fără părinți,
Plîng ființele flămînde în pădurile nopții, fiarele, șerpii, vietățile crude și blînde.
Plîng femeile înșelate, plîng bărbații mințiți.
Plîng oamenii supuși,
Plîng oamenii fără speranță.
Plîng păsările și vitele ucise, ca să fie mîncate.
Și-mi plîng toate multele sub timpuri pierdute.
Îmi plîng păcatele. Plîng că timpurile nu se mai întorc.
Plîng că omul se duce și se întoarce uitîndu-se numai în pămînt,
Ca și cum își caută mormîntul.
Mă plîng pe mine, cel căutat de tine.

Tudor ARGHEZI

Însemnări de atelier

Fascinația epicului

Este o nesansă ca varietatea infinită a oamenilor să fie stăpînită de un singur curs al timpului.

Așa cum verighetele sînt făcute pe măsura fiecărui deget în parte așa ar trebui să i se atribuie insului alt timp decît cel unic, fiecare om să primească bijuteria sa în nelegătură cu alta, o bijuterie personală de nedescris.

Epicul literaturii ar trebui să servească unei continuități stricte a timpului, dar timpul în literatură e o captură veșnică. Citeam în copilărie povestea mea preferată, „Prințesa și bobul de mazăre" înspăimîntîndu-mă cu fiecare pagină citită că povestea se va termina în curînd. Aflîndu-mă într-un număr de pagini întreagă cu timpul și spațiul meu, mă linișteam văzînd-o în raftul bibliotecii gata să reiau oricînd viața ei rostogolită prin semnele literelor latine.

Au apărut basmele lui Andersen în traducerea excelentă a poetului Al. Philippide. Un eveniment ciudat în viața mea intimă ; îmi apar din nou doi ochi ca două rotunde ecrane hipnotice care prin magia lor nordică mă vor fascina obligîndu-mă să renunț la timpul meu cotidian și să intru reinventînd prin simpla citire povestea prințesei a cărei noblețe a dovedit-o neînsemnatul bob de mazăre peste care, deși au fost așezate douăzeci de saltele de puf totuși a fost simțit de prințesa indignată.

Sînt poveștile acestui mare scriitor niște fascinerii, niște complicate vrăjitorii verbale pentru amețit copiii ? !

Ce eroare facem cînd ne închipuim că poveștile și basmele sînt pentru copii. Copiii sînt ei înșiși fascinatorii incoherenți ai adulților iar basmele și poveștile sînt asemenea ființei lor. Deci în cazul copiilor se fascinează însăși fascinația.

Andersen sfîrșește aproape toate poveștile prin rău ca și Perrault de altfel. Cufărul zburător arde dezumflîndu-l pe dumnezeul turcilor, fata împăratului care refuzase iubirea unui prinț sărac rămîne pe drumuri căci prințul deghizat în porcar o părăsește și împăratul o alungă.

La Perrault, Scufița Roșie rămîne mîncată definitiv de lup fără să apară vreun isteț vînător care să-l împuște pe lup și să scoată din burta lui o bunică bolnavă și o fetiță înspăimîntată.

Ce mult îmi place (și mă înnebunesc) asemenea brutale sfîrșituri ; timpul fiecărei povești nu se închide printr-un final fericit, el rămîne dramatic, tensionat de dramă, ca un punct nervos și neelucidat.

Acesta este fascinația epicului : neelucidarea. Un om despre care știm totul nu ne interesează tot așa ca unul care ține cu tot dinadinsul să-și explice mutra, morala și în genere existența sa.

Andersen a scris povești încîntătoare care nu elucidează pe nimeni și nimic ; a scris cuvinte care încheagă un mister prin sugestie, logic ordonate articulațiile misterului sînt prezentate epic printr-un capturat timp.

Fiecare poveste începe lent încercînd întîi să-ți îmblînzească ochii prin care pătrunde să ți-i dilate pînă cînd rămîn orbitele și pe această osatură îți montează ochii rotitori fascinați de mișcarea timpului în care ai accepta să intri.

O naivă nedumerire îmi vine și acum : mi se pare absurd că nu putem interveni în niciun caz în momentul în care gîfîiam de emoție și milă pentru fetița cu chibriturile.

În care curs al timpului este fascinația, dacă în acel real niciodată, atunci în timpul real captiv.

Răsfoiesc cărțile, de unde aș începe să citesc sînt pierdută, cărțile ne consumă, ne abstrag la un înțeles abstract, la o percepție desăvîrșită a unui adevăr care în relația concretă cu literele sau cu obiectele n-ar avea sens.

Se spune despre cîțiva mari oameni că fascinau. Ce știm despre ei ; multe lucruri exacte pe care istoria cursivă le-a înregistrat și le-a transmis. Ce nu știm despre ei ; tot multe lucruri pe care autorii fascinați le-au comunicat sub forma timpului captiv prin opere literare. Ceea ce a fascinat a fost o bănuită ființă vie neelucidată de contemporani și de urmașii lor ; ceva neclar, misterios care a rămas în semnele stranii ale fiecărei limbi în care a fost scrisă literatura.

Gabriela MELINESCU

CRONICA LITERARĂ

paul anghel

ARHIVĂ SENTIMENTALĂ

Arhiva sentimentală este o culegere de foiletoane, ceea ce ar putea face pe unii puriști s-o excludă din perimetrul literaturii. O mai veche disociere între literatură și politică, dezvoltată apoi excesiv într-o serie de distincții succesive a dus la o caricare a ideii inițiale. Scriitorul ar face numai literatură și ar avea în vedere numai criteriul estetic și nu și-ar putea îngădui să scrie decît literatură ! Orice altă formă de scriere ar fi în consecință blamabilă și chiar degradantă ! Poziția este snobă. Tolstoi n-a scris numai romane și ci pagini ce sînt altceva decît romane sau nuvele. Anatole France era și autor de foiletoane. Scriitorul simțea nevoia să se întindă și dincolo de aria domeniului său. Sadoveanu a publicat **Foi de toamnă**, volum miscelaneu ca și **Oameni și locuri** care nu sînt nici mai mult nici mai puțin decît reportaje, ca și **Olanda** sau **Valea Frumoasei** ori **Vechime**. Rebreanu nu s-a sfiit să adauge **Răscoalei** culegerea **Amalgam**, iar Camil Petrescu a scris și el o carte de călătorie. Ce sînt multe din scrierile lui Odobescu decît superioare produse publicistice ?

Excesul acesta delimitativ poate scoate literatura dintr-un favorabil circuit proaspăt. Sub cuvînt că scriitorul nu este specialist în cutare domeniu, i se recomandă să rămînă într-un așa-zis perimetru scriitoricesc. Dar care sînt hotarele lui ? Un scriitor poate să abordeze orice temă în măsura în care îl interesează sau îl exprimă. El trebuie incitat chiar să lase cît mai multe mulaje ale felului său de a gîndi în materii cît mai diverse.

Arhiva sentimentală este de aceea o carte în spiritul bunei tradiții. Autorul său, Paul Anghel, afișează o atitudine programatică : „Care alt domeniu al creației umane poate fi investit cu funcția sintezelor, nu numai pe planul ideilor, dar și al sentimentelor, decît literatura ?" Și mai precis : „Nu despre apetitul scriitorului pentru mai multe genuri este vorba, ci despre interesul său pentru cultură, ca pirghie într-un proces necesar de **reumanizare** a literaturii". O încercare de reumanizare a literaturii, este și **Arhiva sentimentală**. Orizontul preocupărilor scriitoricești este divers. În el nu intră numai produsul de istorie literară românească, ci și cel de literatură universală. Scriitorul mai este interesat de arte plastice și folclor, de istorie, etnografie, chiar zoologie sau film. Acest zig-zag n-ar fi de nici un interes dacă n-ar fi ordonat subteran de un flux unic. Deși atît de depărtate, domeniile comunică între ele, în fiecare sferă de interes Paul Anghel arătîndu-se captivat de aceleași idei care-l pasionau și dincolo. **Tristețea unei specii care dispare** este o elegie a vietăților condamnate. Scriitorul primește un telefon alarmat : „Știi, îmi striga, pelicanii nu se vor mai întoarce, pelicanii dispar !" Prilej pentru volute în jurul dispariției fatale și moment de evocare al heraidicilor zimbri moldoveni. „Tragedia dispariției persecută numai exemplarul unic" conchide Paul Anghel. **Caragiale în lectura lui Jean Georgescu** este un eseu despre o vreme apusă. Paul Anghel are pasiunea trecutului. Îi place aerul de vechime al lucrurilor, are cultul antichităților și al tradiției. **Ștefan pe Tetravanghelul de la Humor** este o meditație asupra magnificului și colericului voevod care a reușit să întemeieze o țară. Este elogiul consecvenței culturale care cunoscîndu-și bine obiectele de cult face orice fel de sacrificiu pentru ținerea lor în picioare. Chipul lui Ștefan pe tetravanghel nu e o simplă relicvă, ci un chip simbolic și acest lucru l-au știut păstrătorii lui.

„Și s-au bătut deci, pentru acest chip al lui Ștefan, cazaci și turci, tătari și leși, și a trecut din mînă în mînă, din veac în veac și din hotar în hotar, pînă ce iarăși s-a așezat la sfînta mînăstire Humor, iar de aici la Putna, lîngă cripta marelui voievod, unde stă teafăr și azi.

Istoria unui portret, a unei miniaturi ? Este, dacă vreți, drama culturii noastre în evul de mijloc sau, și mai exact, istoria noastră. Cu rare satisfacții de inițiat, și cărturar, părintele arhimandrit Gherasim, egumenul de azi al Putnei — acest Escurial românesc — ne-a arătat faimosul tetravanghel, veghind asupra-i cu un zîmbet de înger mîhnit".

Interesul pentru istorie al lui Paul Anghel trebuie însă explicat. Istoria este la mulți, doar pretext pentru goale elogii. Autorul **Săptămînii patimilor** și **Viteazului**, piese de ceremonioasă rememorare istorică a lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, cetățile în trecutele veacuri și altceva decît pagîne glorioasă, adică un filon spiritual, care la Paul Anghel este de preferință al marelui rafinament. El nu glorifică numai capacitatea militară a voevozilor, ci înaintea acesteia, apetența spirituală.

„În tetravanghel, Ștefan se roagă, și el se roagă fiindcă se pregătește de luptă. Să încercăm să înțelegem ipostaza canonică, apropiindu-ne de ea cu instrumentele timpului. Ce stare spirituală semnifică ?

Mircea Eliade, într-un eseu din Fragmentarium, comentînd un text popular din jurnalul lui Hasdeu — **Sfat celui care merge la război** — relevă caracterul extraprofan, sacru, al luptei și războiului" în concepția vechilor moldoveni, derivat al unei morale arhaice, după care lupta presupune o prealabilă purificare, o epurare de pasiuni, dorințe, uri, astfel încît „victoria" să fie o eliberare, o stare și nu un eveniment, adică un fapt din ordinea comună. „Dacă vrei ca glonțul dușman să-ți cruțe viața în toiul luptei — îl sfătuiește bătrînul Alexandru Hasdeu pe fiul său Bogdan Petricelcu — păstrează curățenia trupului, fii cast, nu-ți spurca trupul și mergi la război cu tot atîta sfințenie cum mergi la primirea sfintelor taine". Textul este de o rară frumusețe, el va fi făcut carieră în generații, pînă ce a ajuns, la 1854, în scrisoarea lui Alexandru Hasdeu către fiul său.

Cărămizile tomitane includ un repros la adresa cercetătorului care nu lucrează, după modelul lui Pârvan, o ipoteză asupra epocii de început a Daciei. Pozitivismul unor cercetări de istorie este privit de scriitor cu înțelegere pentru gestul de colectare, dar nu și pentru depozitarea lui înainte de a fi interpretat.

Constatăm existența unei ideologii ofensive și sperăm rodnice. Paul Anghel nu e numai dramaturgul credincios istoriei prin care înțelege mai ales istoria unei spiritualități, ci și scriitorul care nu poate privi cu indiferență ignorarea documentelor noastre. **Autarhie literară** protestează împotriva ignorării oricărei tipărituri pe motivul că nu e inclusă în istoria literară a lui G. Călinescu. **„Minee, cazanii, penticostare, codice**, culegeri de **colinde** sau **alicsăndrii** au fost aruncate la coș, au trecut adică, fără drept de apel, fie în istoria veche a bisericii, fie în istoria limbii, fie în etnografie și folclor, urmînd a fi triate în continuare de aceste discipline preocupate în a-și defini obiectul".

Se lasă uitată, astfel, mai ales de către persoana cea mai activă cultural, scriitorul, o vastă arie cultural-artistică. Asta explică predilecția autorului pentru domenii rar vizitate. Gustul vechimii îi deschide porți neglijate de alții. De pildă, în feroneria veche românească unde găsește posibilitatea unui nou argument al continuității autohtonilor în Dacia. **(Flori de fier)** Antologia de folclor a lui Blaga este o cale în plus spre sesizarea profundei matrice a folclorului românesc alături de regretul inexistenței unor antologii de folclor alcătuite de Sadoveanu, Arghezi. **(Blaga și doina.)** Folclorul, etnografia sînt considerate documente vii, documente de arheologie accesibilă și tocmai de aceea, din păcate, neluate în considerație.

Contactul cu excepționalul codice întesat de miniaturi al lui Picu Pătruț îi pare scriitorului elocvent pentru ilustrarea posibilităților încă vii ale autenticei noastre culturi artistice. Paul Anghel este în acest volum de „afinități sentimentale" în plină campanie de reconstituire a unei fizionomii spirituale și artistice alterată de vreme care mai poate fi însă refăcută, cu ajutorul relicvelor. Paul Anghel pledează pentru recuperarea acestui pierdut univers, pentru „reînsușirea însușirilor pierdute".

Paginile nu plac numai datorită rețelei de idei. Paul Anghel e conform sieși în scrisul său și pasiunea pentru vechime o putem recunoaște în felul ceremonios, solemn, somptuos al paginei sale din această cauză adesea încărcată, în care se amestecă fluidități sadoveniene cu precizii din Ion Barbu într-o vie dialectică a ideilor amintind pe E. Cioran și M. Eliade.

mircea malița

SFINXUL

Cu **Sfinxul** Mircea Malița își continuă notele de călătorie din volumul **Repere**. Prima parte a actualului volum reia chiar un subtitlu anterior : **Repere europene**. Dar să nu ne înșelăm. De la o carte la cealaltă este o creștere și o tensiune nouă, chiar dacă ne aflăm în fața aceluiași fel de a vedea și a gîndi. Prima carte jalona, așa cum arăta și titlul, **Repere**, puncte de sprijin pregătitoare ale unui comentariu mai amplu, care probabil va urma. Un reper era Roma, altul Moscova, altul Jamestown, altul Monte Alban, fiecare semnificînd un ciclu de civilizație și cultură. Tot alci autorul notelor își dă întîlnire cu Erasmus, Rubens, Voltaire, Jean Jacques — Rousseau, Washington Irving sau Edgar Allan Poe. Enumerăm pentru că întotdeauna preferințele sînt referințe pentru posesorul lor.

Pentru Mircea Malița din **Repere** întreaga omenire este un vast muzeu și fiecare călătorie o ocazie de reîntîlnire cu spirite și civilizații dispărute, prin intermediul relicvelor și însemnelor păstrate. Curiozitatea turistului avid de noutate e înlăturată. Excursia devine meditație. Călătorul nu mai are nevoie de ghid. Părăsind cabinetul de lucru el știe unde și cui să se adreseze, căci micul cabinet este un micro-univers spiritual al celui mare, în care păseste mai tîrziu. Pelerinul va intra cu competență în locuri unde poate n-a mai fost niciodată. J. Jacques Rousseau sau Edgar Poe pot fi bine cunoscuți din cărțile lor. Despre ei s-au scris biblioteci întregi. Locurile natale, casele-muzeu nu pot confirma decît lucruri știute, relații asupra cărora s-a reflectat deja. **Reperele** nu sînt deci carnetul de drum al unui setos de inedit ci itinerariul unui intelectual care călătorește numai pentru a-și verifica ipotezele.

Sfinxul amplifică turnura meditativă a acestor false reportaje de călătorie. Geografia este elegant pretext pentru a ni se vorbi de un anume peisaj istoric celebru și acesta la rîndul lui un alt pretext pentru a gîndi asupra condiției omului.

„Mă depărtez de Turnul care mi-a dat o cheie suplimentară la înțelegerea mecanismului pentru putere în Anglia și pe ploaie mărunță privire contoanele și crenurile care au văzut atîtea deznădăminte triste, mă întreb cu respect și dezaprobare : de ce și capete de filozofi ?"

Mircea Malița are plăcerea de a colinda acest univers care se ridică treptat pe temelia a zeci de tomuri, univers în care Balzac iubește, Sobieski e un bun cap de familie, Ana Karenina își fosnește seducător rochiile, cavalerul trac are concretețe, **sfinxul** poate grăi, iar Epictet și Diodor pot fi atinși cu mîna devreme ce grăiesc.

Pentru Mircea Malița cultura, literatura poate concura existența, alcătuind un univers la fel de real ca cel senzorial. Numai astfel se pot explica însemnările sale care încalcă cu dezinvoltură cronologia istoriei universale, stringînd la un loc momente și personaje cu lejeritatea altui imperativ, care are rigori la fel de severe ca și cele ale existenței reale. A scrie despre continente, țări, orașe și artiști care au fost, înseamnă pentru Mircea Malița a convoca semnificative colocvii. Pentru autorul **Reperelor** și al **Sfinxului** mapamondul este un imens reliquarium în care cunoscătorul se poate mișca cu o înlesnire pe care ciceronii și beadekerele n-o pot da niciodată unui turist.

Descoperirile nu sînt scopul acestor călătorii. Călătorul se deplasează pentru a se demonstra. Adevărurile sînt vechi și se cunosc. Noi sînt întotdeuna aparențele. „Totul este în cărți" spune Mircea Malița, deviză a cărui adevăr se poate demonstra prin chiar cărțile sale. Autorul e de fapt un „filozof" care caută prilejuri de comunicare. „Am avut întotdeuna încredere în călătoriile livrești. Rareori am pornit la drum cu ideea că ele pot să adauge mai degrabă decît să confirme. Totul este în cărți. Ele relevează nu o singură realitate imediată, ci una complexă, cu straturi subțiri, transparente, suprapuse".

Civilizațiile, culturile sînt contemplate de sus, de unde mersul lor pare mai puțin complicat și senzațional. Surpriza are puțin loc și aici. „Toate culturile au fost în comunicare. Temele lor s-au transmis fie și sub forma unei monezi, a unui vas, a unei țesături. Motivele, penetrabile ca niște microorganisme, sînt înrudite fiindcă au circulat întotdeuna cu o repeziciune pe care n-au descurajat-o depărtările sau piedicile naturale.

La data cînd un meșter desăvîrșea a doua inscripție, după moartea lui Cormisoș, a trecut prin aceste locuri și Breb Kesarion, ultimul decheneu, slujitorul lui Zamolxe, trimis de preotul dac în călătoria de desăvîrșire a cunoștințelor, în Egipt și Bizanț. Eroul lui Sadoveanu reprezintă mai mult decît o poveste : el susține teza contactului neîntrerupt al civilizațiilor și a circulației ideilor. Sînt adeptul lui Breb Kesarion" (Cavalerul trac).

„Cavalerul trac" este deci în această viziune efigia unei componente universale a omenirii, a civilizatorului, care a prins reprezenetarea definitivă pe malurile Dunării.

Turnura reflexivă a cărții este evidențiată în **Dialogul pe Acropole** unde vechea Grecie este doar elevatul decor al unei dispute de idei. „E timpul, Diodor, să reflectăm : iubind rațiunea și fructul său, teoria, nu am investit în ele elementul religios al absolutului și intoleranței ? Pitagora e mai puțin mistic decît un preot egiptean, numai pentru că folosește numere și are o teoremă ? Diodor : Prietene Epictet, înțeleg unde vrei să ajungi. Doar eram și noi în mulțime cînd a ars Giordano Bruno, în numele unui raționament. Împreună am simțit repulsie. Îți repet, nu raționamentul este vinovat, ci barbaria sîngeroasă care se ascunde în spatele lui, ca în dosul unei incantații rostite pe un altar de sacrificiu. Teoria nu este intolerantă, dată fiind natura ei rațională. Ea este supusă examinării tuturor și își trage forța din caracterul obiectiv al adevărului". (...) „Prin puterea minții cruțăm eforturi, evităm nenumărate rătăciri în labirintul experienței. Fără teorie, n-am avea decît concluziile locale, plătite scump. N-am beneficia de această experiență condensată, care este rațiunea. N-am avea adevăruri universale. Că există impostori care strecurîndu-se sub toga filozofului acoperă cu aparența judecății uzul forței, abuzul puterii, vicierea adevărului, nu este vina teoriei. Îndreaptă-te împotriva falsificatorilor".

Lectura cărții atrage și prin prezența neforțată a elementului românesc. Mircea Malița înțelege să insereze istoria României în cea universală prin relații interogative. În **Repere** eseistul punea întrebări lui John Smith, mercenar englez amestecat în luptele lui Mihai Viteazul : „Ai fost sau nu pe meleagurile noastre ?" „În privința luptelor cu turcii ai să-mi spui poate că ai exagerat, ți-ai atribuit unele acte de bravură pe care nu le-ai făcut decît ca să șochezi un public nerecunoscător, din mansarda ta de ostaș retras la bătrînețe. Dar cum să fi povestit că ai luptat cu hanul tătarilor în fruntea oștirilor desfăcute și că l-ai înfrînt, dacă n-ai fi asistat la lupta lui Preda Buzescu pe Teleajăn ? Cum ai fi putut introduce în istoria ta locurile românești, Argeșul, Oltul, Bistrița, Piteștii, Rîmnicul, Șercaia, dacă n-ai fi fost mercenar prețuit, artilerist faimos, ofițer în arma geniului, căutat în oștile transilvănene și angajat cu preț bun ?"

E un fel de a practica ferestre ale istoriei românești spre orizonturi noi. **Sora Coziei** vorbește despre legătura necontenită, dincolo de puterea de cuprindere a documentului istoric, a populației din Balcani și de dincoace de Dunăre. Cozia este sora istoricei biserici sîrbești de pe Morava. Două popoare, două biserici asemănătoare și un destin istoric comun. În fiecare sînt cripte evocatoare de suferințî istorice, ceea ce îl face pe autor să exclame „Nicăieri în lume nu se plînge ca în Balcani !"

Sfinxul este o carte care ne relevă un intelectual apt să gîndească cu superioritate și detașare asupra destinelor politice și culturale și să urmărească consecvent același ferm punct de vedere. (Cauza pentru care **Repere** și **Sfinxul** ar trebui considerate simple tatonări sau preludii în vederea unei construcții mai riguroase.)

M. UNGHEANU

Desen de ȘTEFĂNUȚA SABIN

JURNAL DE POET

Veacul al doisprezecelea

Anima. Potestne homo in terris et in hac lacrymarum valle caelestem vitam ducere ?

BONAVENTURA-SOLILOQUIUM

Poate așadar, omul de aici de pe pămînt în această vale a durerii să împlinească un destin celest ? Era aceasta una din marile întrebări ale Evului Mediu, care prin Bonaventura Seraphicus își împlinește floarea pe planul cugetării într-o anume direcție venind prin Anselm și contemplație mai mult decît prin analiza tomistă.

Răspunsul acestei întrebări în Europa s-a încercat să se dea prin creație efortul unei lumi luminate care știa că trebuie să facă tot ce-i stă omenește în putință pentru a fi vasul pregătit lucrăturii ce ne depășește. Așa au început în Europa să apară catedralele. În umbra lor a crescut toată floarea spirituală a Europei de prin veacul unsprezecelea începînd. Vor fi 500 de ani de lucru în toate văile și pe toate culmile. Pietrarii și lemnarii, clopotarii și fierarii ,mînuitorii de daltă în amănunt și cei de pensulă în adîncime, aurarii și cîntăreții au fost chemați cu toții la fața locului și pe vechi temelii romane, pe soclurile vechilor zei ruinați au apărut aceste minuni pe care le numim Catedrale. Și în timp ce se lucra cu ciocan și topor, cu scripeți primitivi dar fără îndoială mai puternici decît macaralele moderne, cugetătorii încropeau dialoguri — monologion — care astăzi trebuiesc cercetate cu aceeași uimire ca bolta înstelată — cei ai cîntecului compuneau imnuri luminii: pe care astăzi noi le numim muzica medievală și pictorii se jertfeau cu drag pentru ca Via să-și atingă luminarea promisă. Aceasta o vom înțelege astăzi cercetînd pînzele rămase : Martirii lui Fra Angelico, extazul din Cimabue sau enigma acestui Retrato de una Princessa de la familia de Este al lui Pisanello de prin 1400, sau ascultînd muzica gregoriană rămasă nouă mai mult în arhive, din care au izvorît, pe rînd, vremile de aur ale muzicii sacre spaniole, engleze, apoi un Palestrina și un Bach. Nu-i dezvoltare, ci iluminare, nu-i beție, ci muncă înăuntrul unui dar copleșitor.

Toate aceste gînduri ne-au însoțit cercetînd Catedrala Notre-Dame de Chartres; „Acropolele nostru" cum a numit-o Rodin. Misterul acestei uriașe construcții a rămas pînă astăzi nedezlegat. Toată floarea spiritului francez a sorbit din luminile lui. Vitraliile din veacul 12 și 13 au rămas la fel de vorbitoare. Din zori pînă în amurg vorbesc lumii în numele luminii. Ceea ce nu ne poate arăta lumina nemijlocit ne dezvăluie parte față către față aceste blînde clopote ale misterului.

Peste noapte ochii lor coboară osteniți și lasă turnurile să vegheze pînă în zori cînd un imn nou dăruiesc călătorului însetat. Toți meșterii acestei mari minunății ne-au rămas necunoscuți. Au fost generații de bună seamă care s-au întemeiat întemeind precum sămînța care moare. Știm că locuim cu toată casa înăuntrul temeliilor, că viața lor era viață, piatra să primească Turnul gotic, cel mai înalt, are sus de tot patru sau șase figuri sculptate magistral care nu pot fi văzute nici cum de pe pămînt, chipuri de creatori cu fața întoarsă spre cer, expuși vînturilor arzătoare și furtunilor care le-au măcinat închipuirile. Poate ei să fie meșterii. Meșterul Manole de la noi știa toate acestea. El însuși în turn și-a depus cenușa timpului. Căci după o astfel de ispravă ce-ți rămîne de făcut decît să rămîi învălurit în umbre !

Dialogul între suflet și trup pe care ni l-a lăsat Bonaventura-Soliloquium este tocmai această vorbire pe care trebuie s-o fi avut și Meșterul Manole la noi lucrînd și pe care l-au întreținut meșterii acestor domuri care ne umplu de bucurie și dor de renaștere spirituală. Trupul este piatra ce-a alcătuit arhitectural această zidire, temelia și susținătorul nemișcat în care înalță imnuri luminii vitraliile schimbătoare după voia soarelui. Acesta este sufletul.

Și vorbirea lor este Soliloquium cum credeț prea-fericitul nostru frate Bonaventura.

Ion ALEXANDRU

25 februarie 1969
Paris — Chartres

avantpremieră editorială

COSTACHE ANTON : „Despărțirea de jocuri"

Este o carte de proză adresată tineretului. Povestirile și schițele cuprinse în volum, sînt inspirate din universul copilăriei, din mediul școlar și adolescentin. Problematica variată, folosirea modalității epice, nu exclud lirismul, notația plastică.

AUREL DEBOVEANU : „Vacanța mea la București"

Autorul este la a doua sa carte (a debutat cu volumul de nuvele „Miss '65" în anul 1967, în colecția „Luceafărul"), de data aceasta un roman în care, personajul principal, proaspătul absolvent de liceu Mihai Dunăreanu investighează, printr-o viziune proprie, specifică vîrstei, mediul intelectual bucureștean. Vacanța adaugă eroului cărții cîteva luni de experiență, de viață intens trăită. Nedumerirea și ironia personajului povestitor străbat, de la un capăt la altul, paginile romanului.

NICOLAE ȚIC : „Durerile altora"

Noua carte a lui Nicolae Țic are, în primul rînd, în intenție, ca și cele dinaintea ei — **Pe scara vagonului, Uși deschise, Nu trageți în caii de lemn,** — probleme de etică. **Durerile altora** tratează existența unui personaj care-și parcurge retroactiv o perioadă a vieții, constatîndu-i erorile și suferind în continuare greutatea urmărilor lor.

caiet de iarnă

Gheorghe Tomozei

Pompei

Fiecare piatră e un ou
cu bărbați morți,
un ou născînd imperceptibil,
golul.
Fiecare lespede conține
un par de nuntă,
pustiul dintr-una ar fi logodnicul,
pustiul dintr-alta ar fi logodnica.
Goluri, imponderabile fructe
pe care nu le atingi. Golul unui cîine
la picioarele golului unui gladiator gol,
calci pe golul Falernului,
calci pe golul ceasurilor cu apă,
pe golul zilei de miercuri,
golul sării din aer.
Totul se aude. Auzi în lavă
dulapul, cheia, amfora.
Umbre.
Totul în jur colcăie de umbre
nevăzute.
Goluri. Cuvintele au căpătat
coji de lavă, materia a fixat muzica
și peste sunete-au crescut unghii și crește păr.

Case cu iederi și havuze
zac sub pas. Bobul de nisip
ce-ți intră în ochi duce-n el tiparul
paserei colibri,
calci pe mulajele
monezilor de pe masa zaraftului
și dacă vine cineva și te înjunghie, să nu
te-mpotrivești.
să nu te sperii : poate că
în tine-și caută perechea pierdută în lume,
pruncii morți
și grădinile,
caută privelești, își caută memoria.
Cum noi ne căutăm în pietrele
cu noi în burtă, gata să ne nască.

Gol cîntător ne înconjură,
al lucrurilor toate și cînd lava
varul din oase îl spulberă
continuăm să existăm cu netulburate conture,
da, rămînem,
rămînem
chiar cînd ne podidește iarba
ori grîul.

Pergament

Copiștii medievali făceau așa :
Luau o oaie cu pui în burtă. O înjunghiau
cu precauție apoi scriau pe pielea
mielului.
Psalmii, de pildă...

Dintr-un război

Spaimele geruie turnuri și cai,
lacrima calcinează cetățile
iar păsările cîte nu le-am mîncat, le sperie
steagurile soioase ale procesiunilor ploii.
Trec trenuri cu bărbați singuri,
dragostea se suprimă pînă la noi ordine
apoi soldatul explodează
și o femeie palidă îi înmormîntează gamela.

Și se tace frig în pușcăria
regimentului. Iisus, cu palmele sparte
și Barabas cel împușcat în palme,
același sînge-l picură din răni
de parcă ar fuma, în doi, aceiași
țigară Caporal, de parcă ar fuma
cu găurile rănilor.

Finis Atlantis

Peștii-i junghia, hilarii,
scînteind cu solzii varii,
cu un șiș ce se-ncovoaie
îi golea de măruntaie
și cădeau din burți sătule
nemaipovestite scule :
chei, inele roase, steme
de cetăți și de trireme
și inele de amante
din tavernele atlante,
sucul florii de agave
muls în albele carafe,
respirații de poeți
în flacoane cu peceți
și în amfore zidite
păsările atlantide
peste care, într-adaos
a căzut un strop din haos
ce-l înjunghie casapul,
mării cînd îi taie capul !

Hanul copiilor

„Și-n grădina raiului
stă Adam cu Eva lui"

E hanul din Răscruci, din Risipiri,
din Altcîndva, din Vis și Năluciri,
tăiat din blăni și doage de zăpadă
podit cu chiparos, cu Altădată,
cu trepte conducînd spre Nicăieri
urcate de minuscule muieri
ducînd într-ale melcilor cochilii
șerbeturi colorate și vanilii
la mesele bărbaților de-o șchioapă
ce-și beau, severi, pocalele cu apă
ori cu pistolul caută tejgheaua
căreia-i sparg, blajină, tinicheaua
și-apoi cocoșul îl descarcă-n gol
spre candelabrele de staniol...

O nuntă. Diademe-nșelătoare,
mireasa cu codițe ca de șoarec
și mirele și cîntecul amar
al lăutarilor de buzunar.
Curg limonadele, se-aud, prin geamuri
dulăii poștei hămăind în hamuri.
Țincii petrec în hanu-nzăpezitul
se joacă de-a bătrînii,
de-a muritul,
pînă cînd eu pătrund în adunare
ursuz, păros și monstruos de mare
și-n cîrciuma copiilor te caut
precum răsufletu-n spărturi de flaut,
iubită din abecedar. Și ninge
din cer cu puii paserei flaminge,
ninge cu icusari și cu carboave
și ninge cu mălaiuri de garoafe.

Hanul se trage-n lut, terești se sting
și-oglinzile lui Niciodată ning...

Verset

Luna-n oglindă este setea mea,
frunzele toamnelor mi-s foamea,
reazimul meu sînt crinii ploii
zăpada-i somnul,
ceara mi-i odihna,
iubirea-i tot un fel de a fi singur,
uitarea e trudituI meu auz...

Elegia ochilor

Are dreptate Dali, ochii nu sînt rotunzi,
n-au tăietura migdalei, ochii sînt în fel și chip
dar mai cu seamă dreptunghiulari, așa ca niște
sertare cu ceramici ciobite,
ca sipete cu inele și pietre mincinoase,
ca tabacherea bunicului cu tutun mirosind
a crepuscul
ochii sînt în realitate la fel cu cartușierele
soldaților mustăcioși ori sînt ca acele
inverse litere S decupate în coasta viorilor.
Numai lacrima îi face să pară rotunzi,
numai plînsul
și nimic nu poate corecta nedreptatea.
Și mai e ceva, ochii n-au culoare
fiindcă plînsul e incolor,
ceea ce vedem e doar un lamento al aerului
între un iris și altul,
ne ajung doar cioburile unor culori care-au fost.
Un ciob de sare-candel se amestecă, lin
cu un ciob de septemvrie, cu o schijă
de speranță, așa ca în strachinile cu sfinți
ale zugravilor de biserici.

De-aș trăi măcar o oră fără cuvinte !
dar e zadarnic, ele sînt furnicile roșii
strînse pe bucata de pîine ce-o duci la gură,
sînt greierii pe care-i înghiți
odată cu apa... O, cîte cuvinte le-am mîncat,
și cîte-am băut, cîte îmi curg prin ochi, în somn,
cîte îmi sărută, înaintea buzelor mele, femeia
și, vai, cîte mă încornorează
umplîndu-mi ograda cu bastarzi,
devastîndu-mi vîrsta și cheltuindu-mi
cu nerușinare, speranța...

Chiar dacă înaintea lor îngenunchez,
chiar dacă mă tocmesc slugă la cuvinte
și le cresc dobitoacele nevăzute,
ele nu mă iartă,
tot nu mă iartă,
mă despart de umbră și mă alungă-n calea
unui cuvînt suprem. El, Înfricoșătorul
mă-nchide în arena cu tigrii, a singurătății
pînă cînd trupul meu spart
începe să cînte.

Le gîndesc pedepsele. Vreau să le spintece
adoratii călăi ai curții mele, Breugel și Bosch,
coastele plăpînde să li le rupă,
să le treiere cu corăbii și cu întometații ulii.
Trebuie, pentru că mi-e frică de cuvinte,
frică de tot ce se umple cu ele,
și de tot ce se golește de ele,
pentru că mi-e frică de mine !

Desen de ȘTEFĂNUȚĂ SABIN

Și, doamne, nici nu avem ochi. Ochii mei sînt tu.
Imaginile sînt provizorii. Trupul nostru,
îndeobște greoi,
e nedemn să poarte minunile licăritoare
și trage peste ele pleoape de lut. Tot ce-au strîns
cade din nou în albastru
pe plajele pămîntului. De la început neîntregi
ne sînt mormintele. În cripta mea,
în orbitele capului cîndva atît de singur
le veți găsi, ghemuite pe reginele Nefertite
dar ochii mei nu,
ochii nimănui nu,
ochii nu,
Ei vor fi înmormîntați în vreo frunză
ori în vreo lacrimă ori greiere
și toamna, cînd e frig
și lemnul portretelor se face numai bun de foc
amintirea mea
va fi încredințată sării
refăcînd, pe noi chipuri
ciclurile implacabile ale plînsului...

Colind

În burtă la miazănoaptele,
pîlpîie o creangă de sud.
Păsările se sparg
și nu le aud.

Ninge cu oase de înger,
inima mea de alge și ger
cu tine se ninge
străvezimea ta, Ierui — Ier.

Măcar apără-mi cîinii
de jocul
nălucilor care damnează
apa, și focul.

Muntele cu cruce
de cositor,
ninge-se, ninge-se
cu zăpada Elsinor.

Uciderea cuvintelor

M-aș vrea un Irod al cuvintelor,
le-aș trece gîturile de miel prin sabie
le-aș frînge greabănul suav cu biciul,
și le-aș îneca în lapte Aș dobîndi liniștea,
nu le-aș mai ști pîndind în preajmă.
Vă spun : ele, cuvintele, sînt lăcustele,
sînt ploile cu broaște, ninsorile cu sînge,
sînt țărîna ce ni se-ncheagă pe chip.

Iubirile

Mîinile-mi le plouă, cald
părul doamnei de Cobalt,
umbra mi-o răstoarnă-n Stix
glasul doamnei de Onix,
se despoaie-n cimitir
glezna doamnei de Porfir
și mă caută, surpată,
gura doamnei de Agathă,
și-mi învie-n candelabru
ochii doamnei de Cinabru.

Pînă m-or întoarce-n ger
mineralele muieri
mă tîrăsc sub sfînta mînă
a domniței de Țărînă...

Eden cu cai

Veți găsi și peste o mie de ani,
sinucigași, în hoteluri sordide, fără altă
identitate
decît o fotografie de cal, în buzunar.
Caii nu vor fi singurul reazim al memoriei,
pentru hrana lor vom lăsa să ... crească
iarbă din coaste,
de nu-i vom privi, mersul se va deslipi de noi
ca o potcoavă a mișcării,
distanțele s-ar dilata, monstruos și numai într-o
noapte
ușa s-ar depărta de geam c-o leghe...

Țările sînt, în linii mari, urma potcoavelor lor,
numai generalii au ciobit hotarele statornicite
de cai
cu iataganul și metrul de croitorie,
dar ei, ctitorii, ei lunecau peste timp
ca niște corăbii ale lutului
purtînd în burtă hoardele sublime ale Iliadei,
ei, caii cu pielea netezită de ploi,
cu coame de aur copt.

Și va să vie, vai, Protetul — cal,
îi aud de pe acum tropotul
proorocindu-ne
domnia lucrurilor transparente.

Ninive a fost un cal
întors în iapa Eufrat,
oarecarele Assardahon
a căzut sub potcoavele calului Vavilon
și chiar biblioteca lui Assurbanipal
a fost un cal.

Amar

Decor cu unghiuri saturate, scrisori,
de pe care pielea amintirilor se jupoaie,
oglinzi în care dorm soldați și cai,
mătuși înecate în porțelanuri ciobite,
iarnă în gaura cheii, iarnă în stești nice,
nepoți încercînd ca pe cisme, numele morților
dinți rontăind cuvintele de legumă,
buze complice încleiate în zahăr candel,
tatăl întors din război c-o rană plină cu apă,
tablouri împușcate, din care curge rumeguș
și-n patul tău de adolescent, clopotul primăriei.

Unde să mai încapă stalactita și brotăcelul ?

Caleașca insomniilor

O caleașcă a insomniilor, ceașca
dintr-un dulap cu moarte-argintării ;
în drum spre mine tîntele-au ciobit-o
și zugrăveala veche s-a cocît.
Miraculoasă ceașcă, învățată
să pilpîie în piloie de oglinzi.
chiar de ești singur, te multiplică,
te recompune-n fiece ungher
cum nici nu ești și doar un cub de zahăr,
de-l lași în ea, în juru-ți ninge grav
însingerînd cu alb, singurătatea.
Un gest. Și ceașca peste lespezi cade,
tiparele ceramicei ivind
plăpînde, înduioșătoare tibii, temure dulci,
vertebre străvezii și dinții solitudinii sticlind
ca, după ani, în racla unui prinț-copil
care-a pierit, despuind de speranțe
înzăpezitul lui regat...

Petru Cercel

(din ciclul venețian)

Peste venetic castel
porumbeii-l poartă-n gușă
pe măria-sa Cercel
voievodul de cenușă
cel ce-a fost scurtat de cap
și de dragoste, în Egee,
de o mînă de harap
nu de unghii de femeie.
Cu suave reliefuri
de mueri săpate-n os,
capul lui dogit de kiefuri
zace, de uitare ros
pînă va-ncerca, amar
să-l tămîie vreun braț tandru ;
candel și enibahar
și ulei de coriandru
și fiertură de smarald
va să toarne-n umbra dusă
înălțînd, cu sînge cald
trunchiul, fruntea nesupusă.
Doarme gura, buza moartă,
dinții — pietre albe-n riu,
chipul i-o icoană spartă
ce-o ai semănat cu grîu.
Stă pe jețul lui de boabe,
stă în gușă ca-n iatac,
ruginește timpu-n scoabe
și el tace, toate tac,
caii numai, de văpaie,
dulce os ca lemn de stup,
al logodnicei bălaie
îl despoaie și îl rup,
plete vinovate încă
sub copite iuți le frîng
și-un cercel sub țîta stîngă
și-alt cercel sub sînul sting
sparge-se-vor precum vreascuri
în uitatele păduri
cum din struguri tierb sub teascuri
vechi, curvite băuturi.
Porumbeii sub arcade
suie-n domul din ostrov
o cenușă, voievoade
de răsfățuri și libov.
Paserile sub ogive
poartă, voievoade-cerb
grîul galben, de colive,
care pentru tine-i fierb,
ca să-ți fii tu însuți hrană,
glasul singur să ți-l bei,
sîngele să-ți sorbi din rană,
moartea singur să ți-o iei !

Chiromanție

Răstorni clepsidra, dezbini totemele,
ți-adaugi cărnii, oase de demiurgi.
Dar sînt totuna, tîrziu, devremele
cînd de pe chipul lucrurilor curgi,

cînd pielea lucrurilor te respinge,
cînd lucrurile nu te mai devoră...

Dintr-un septemvre

Septemvre, de-un deget
pe-un fund de odaie
și-i deajuns să ne-aducă
bruma-n dulapuri.
Din porțelanuri
bem verdele,
femeile casei
le bem din cristale.
O spaimă rostind-o,
catifelele crapă,
frigul se clatină
în cărțile roase
și ne acoperă
rumegușul viorii.

Vai, prietenii-mi curg
prin podele !
Pune de ceai,
pune de lampă,
pune de ploaie !...

Cînd uit

Cînd uit culorile în scrin, la hanul
în care mă aduce dirijabilul,
sînt pentru arbori domnul Străveziu
negat de crengile în clătinare
sînt cel în care luna își depune
sterpele ouă de cretă.
Cine să știe
că-n golurile de sub coaste sînt zugrăvit
cu două morminte etrusce ?

Am scris piesa aceasta acum patru ani. Era prima mea încercare dramatică Am urmărit atunci două lucruri : să văd în ce măsură pot stăpîni dialogul ; și, apoi cum, prin această modalitate nouă pentru mine, omul pus să vorbească își poate trăda adevăratele gînduri, frămîntări, obsesii. Dacă vorbele sînt făcute spre a ascunde gîndurile, cum se zice, ele sînt poate, din greșeală, apte și pentru a le dezvălui. Eroii mei — niște oameni care se pîndesc. Îmi însemnasem mai de mult ideia unei piese cu cîteva personaje care încearcă tot timpul să se tragă de limbă. Fiecare om este un unicat, deci și posesorul unor secrete numai ale lui, secrete pe care cei curioși peste măsură vor să le cunoască Această zestre intimă, odată divulgată nu mai are importanță, ca marea vînturată printre degete (Nu atunci e importantă marea, cînd o iei în palmă). Acțiunea piesei ar fi așa dar o vînătoare tragică de gînduri ascunse, de constatări, de banalități, de speranțe, mizerii, înălțări și tot ce formează fondul nostru cel mai adînc și mai adevărat. Eroii trăiesc o zodie a suspiciunii care întrece ori ce limită, merge uneori pînă la cosmar și demență. Ei, simțindu-se puși sub lupă nu mai „comunică", instinctiv, unul cu altul decît pentru a se deruta, a șterge urmele, a se încurca Se întîlnesc parcă pentru a-și lua amprentele. Vorbele lor sînt în doi peri, frazele sacadate, pline de locuri comune, care tocmai pentru că nu mai înseamnă nimic pot spune foarte mult. Într-o astfel de atmosferă, încărcată de așteptări, întrebarea „Ce mai faci ?", poate suna amenințător ca „A fi sau a nu fi ?" Sau, ca să vorbim în limbajul piesei, „poate deschide o serie de perspective cercetării științifice". Am lăsat personajelor mele cea mai mare libertate. Din sadism. Am fost primul care m-am mirat de replicele lor ciudate și, mărturisesc rușinat, chiar am zîmbit Acțiunea profesorului, plină de neprevăzut, m-a intrigat peste măsură Totuși nu m-am amestecat Veți vedea cum, contrar unei cunoscute obligații, conform căreia, dacă în primul act se zărește o pușcă pe scenă, în ultimul act cu ea trebuie neapărat să se tragă — eu am lăsat să se îngrămădească tot felul de lucruri, care naiba știe ce caută acolo Se aruncă în discuție probleme care nu se rezolvă și asupra cărora nu se mai revine. Cum e cu albinele noastre ? De ce li se taie unor oameni, din oficiu, cîte un sfert din stomac ?

În ce măsură personajele sînt vinovate, ori sînt doar victimele unei psihoze, detectată, în toată lumea, imediat după război ? Care dintre eroi e mai puțin culpabil, mai pozitiv ? Iată întrebări la care n-aș putea să răspund

Explorînd zona dintre subconștient și conștient, real și posibil, posibil și fantastic, piesa nu trebuie luată ca o dramă a limbajului. Drama pe care am vrut s-o pun în ea este o dramă a faptelor, care cîteodată pot întrece toate aceste margini.

Și acum mi-aș permite o nedumerire personală, legată de locul acțiunii Pentru numele lui dumnezeu, răspundeți-mi dumneavoastră : era casă sau tren ?

MATEI CĂLINESCU

Puncte cardinale

lui Nicolae Breban

Pirghii ale extazului frînte
la apus ruguri albe la răsărit
la miazănoapte
la miazăzi
peste ochiul soarelui pleoapă de var
din caruselul golului țipă neștiuții bolnavi
pitici cu capete enorme fac tumbe în praf
schilozii suflă în vechi trompete ca niște îngeri
dar pentru noi timpul este mereu mai rar
mai fără de urmă decît săgeata țipătului
decît tumbele piticilor în praful spulberat de vînt
decît ta-ra-ra-ul trompetelor
mai fără de sine decît fiecare
dintre noi însine
mai fără de rost
decît bilciul cu femei-șarpe și clovni foarte bătrîni
timp tot mai aproape de netimp și de neiubire
cu ochiul soarelui stins sub pleoapa de var
cu monștri care vor să ne facă să ridem
sau să plîngem și să uităm
pirghiile extazului frînte
la apus rugurile albe la răsărit
la miazănoapte
și la miazăzi.

aziza

Proză de ALEXE RUDEANU

Dinspre gară adie o respirație moale și caldă și castanii de pe bulevard își tremură frunzele și frunzele aruncă umbre mișcătoare. Firma luminoasă a „Centralului" arde intens și lumina aceasta albastră, căzînd pe fețele trecătorilor, le dă înfățișarea unor oameni triști, suferinzi de stomac. În fiecare seară paloarea obrajilor lor îți asociază totul cu imaginea ulcerosilor și pasul de **plimbare de după masă** al oamenilor întărește impresia, iar hainele lor mutilate de razele albastre ale neonului, de reflexele false, seamănă cu niște pijamale de spital, cum sînt toate pijamalele de spital, din olandină albastră. Privești oamenii. Din pricina vîntului și a jocului tremurat al frunzelor fețele abia li se disting, alunecă din umbră la lumină și din lumină în umbră, alcătuind un mozaic de nuanțe și tonuri albastre.

Zăpușeala topește fardul de pe obrajii femeilor și iată alături de toate aceste femei prospețimea nefirească a fetei. O fată în negru, singură, la marginea trotuarului, așteaptă pe cineva. Privește distrată strada, trecătorii albaștri fără să se înalțe pe vîrfuri ca să vadă cît mai departe se joacă doar, învîrtind între degete curelușa neagră a poșetei și toate acestea sînt semne sigure că nu așteaptă de mult. E tunsă scurt și gulerul ei mic, ușor ridicat, lasă să se vadă pe gîtul bronzat un colier de pietre mărunte cu sclipiri de cărbune. Rochia neagră, înfoiată pe jupon, îi ajunge pînă la genunchi. Fata te privește indiferentă și rece (și ai vrea să ți se pară doar că ar fi așa) și privirea aceea vă îndepărtează ca lentilele unui binoclu prin care te uiți, invers. Fata stă în dreptul unei vitrine pline de confecții și confecțiile sînt îmbrăcate pe manechine vopsite țipător, ținînd în mîinile grațioase din lemn tot felul de nimicuri și obiecte de marochinărie. Privești vitrina aceea și te vezi în răsfrîngerea geamului: ești cu părul răvășit, ești nebărbierit și în locul unde grumazul îți atinge cămașa, murdăria s-a depus într-un strat gros. Reverele bluzei ți s-au îndoit ca aduse de viitura unei ape tulburi și îți lipsesc niște nasturi. Pantalonii cu dungi duble au genunchi și acoperă pe jumătate bocancii unsuroși, pătați cu uleiuri și creuzot.

Fețele trecătorilor continuă să se deseneze în linii nesigure, umbroase — dar în chipurile tuturor femeilor este ceva din prospețimea fetei în negru, ceva din poziția ei de așteptare calmă, din elasticitatea mușchilor ei, a piciorului — și privești fascinat picioarele bronzate ale femeilor și le surprinzi privirile răutăcioase sau orgolioase și te gîndești mereu la fata aceea în negru. Dacă ai fi îmbrăcat mai bine, dacă ai fi curat, tuns îngrijit, dacă ai simți pe omoplați răcoarea unei cămăși proaspăt călcate, — o fată în negru, undeva, în parc, pe o bancă, și umbra castanilor (orașul întreg invadat de castani) și paloarea statuetelor din ghips risipite la intersecțiile aleilor, murmurul valurilor, o asemenea fată în negru, scîrțîitul prundișului de rîu, al pietrișului sub tocurile ei ușor legănate, mersul acela tînăr și înfierbîntat, pe vîrfuri, aroma de fată a pielii ei curate și vocea înăbușită și rîsul tău reținut, să nu-ți trădezi nerăbdarea.

Dar nu este astfel și nici nu va fi astfel, un timp. Știi foarte bine că rîvnești la lucruri nepermise, că nu ai voie. Femeile toate îți amintesc, prin simpla lor prezență, că nu ai voie. Deci este interzis, nu este voie, ele curg în șuvoaie neîntrerupte pe trotuare și poate că unele sînt disponibile, dar pentru tine lumea lor este inaccesibilă.

Este întocmai cum a fost atunci, în sala de teatru plină de capetele tunse ale celor 500 de inși, toți la fel, uimitor de asemănători cu tine, marea aceea de capete tunse legănîndu-se, șușotind, așteptînd să se ridice cortina — cînd te găseai în primele rînduri și așteptai laolaltă cu ceilalți și deodată cineva a strigat din spate, din fundul întunecat al sălii, dintre perdelele groase din pluș vorba, soldat ! drepți ! stînga-mprejur !

Și cuvintele acestea nu au fost ieri, sînt aici, acum, pe strada luminată de razele albastre ale neonului — și îți bat tactul în urechi : vorba, soldat ! drepți ! stînga-mprejur ! și se pare că le aud și femeile și de aceea zîmbesc cu multă superioritate și le întîlnești privirile și știi că nu vei avea nici o femeie dintre acestea, și ele își dau seama perfect la ce te gîndești și aprobă în sinea lor că nu-ți vor aparține niciodată. Este imposibil și o știi, și ele știu tot atît de bine că este imposibil și vă ziceți reciproc **pardon, scuzați,** — nesuferit de caraghioși din pricina convenției acesteia imposibile. Așadar vorba, soldat ! drepți ! stînga-mprejur ! și te pomenești în felul acesta printre ultimii din sală și ca să vezi ce se întîmplă te ridici pe vîrfuri și întîlnești ochii ficși ai căpitanului, și cuvintele lui reținute sfichiuesc mulțimea de capete tunse și ai impresia că dojana pătrunde prin cranii, și tigvele se pleacă umil și ochii alunecă în jos — nu suportă ironia căpitanului —, examinînd bocancii lustruiți, negri — bocancii aceștia atît de curați printre fotoliile tapisate cu pluș roșu. Căpitanul își drege glasul, și continuă să predice, din ce în ce mai aprins, despre cultură și ținuta soldatului și nu mai ai tăria să-l asculți, îl lași să vorbească celor ce-l pot suferi și ești convins că îi place să-și audă vocea în sala aceasta imensă și-ți zici răutăcios că pînă acum n-a vorbit niciodată într-o asemenea sală. Dar cuvintele îți zgîrîie teasta, cum ți-a zgîriat pielea capului, în prima zi, mașina uzată de tuns a frizerului și ceva te atrage irezistibil spre scenă, faci doi pași furișați, intri în patru labe pe sub cortină și de aici vocea căpitanului se aude foarte slab, parcă nici nu este vocea lui ci a unuia oarecare și nu-ți pasă de ea. Decorurile înfățișează o stradă, sub plafon ard cîteva felinare închipuind iluminația de noapte a acestei străzi și e liniște, se vede o firmă, un afiș, o fereastră deschisă și pe jos sînt așternute frunze uscate, adevărate și umede încă, aduse desigur din parc. Ți se pare atît de cunoscută și familiară strada aceasta, grilajul unui gard ce împrejmuiește ceva, dar rămîi surprins la vederea gheretei de santinelă — deci piesa nu s-a schimbat, este aceeași, te vor trage iarăși focuri de armă și un sergent va salva o fată din mîinile unui golan.

Pătrunzi într-un coridor îngust, **pășești pe vîrfuri** printr-o ușă deschisă se vede o fată machiindu-se înaintea oglinzii, iar în altă încăpere vocile mai multor femei tinere se aud limpede, foarte clar. Rîsetele lor nestăvilite te hipnotizează și uiți de prudență și de cultura soldatului, îți lipești obrazul de ușa veche din placaj și spionezi interiorul : o cabină mai mare, și pe o canapea, chiar în fața ușii, cîteva fete îmbrăcate neînchipuit de frumos ascultă pe cineva care nu intră în cîmpul tău vizual. Ochii le strălucesc, buzele se întredeschid lăsînd să se vadă șiraguri de dinți albi, apoi fetele izbucnesc din nou în rîsul acela imposibil, molipsitor. Acel cineva nevăzut istorisește apoi iar ceva, are vocea slabă și joasă, vorbește șoptit și nu înțelegi nimic iar fetele se îmbujorează, zîmbesc, își dau coate și pierzi orice noțiune a timpului, amorțești în poziția incomodă, cu gîtul strîmb, picioarele încep să-ți tremure pentru că te ridici tot timpul pe vîrfuri și nu știi cîtă vreme trece așa dar nu te poți dezlipi de crăpătură, ești fermecat de îmbrăcămintea minunată a fetelor, probabil niște figurante. Deodată observi contrariat că fetele se uită la tine, le simți privirile perforînd ușa subțire de placaj, într-adevăr — se uită la ușă și înțelegi de fapt că acel cineva invizibil se îndreaptă spre ușă, hohotele de rîs ale fetelor acoperă zgomotul clanței și n-ai timp să te retragi, cel de dincolo deschide zvîcnit și rămîi orbit în conul de lumină și vezi o siluetă neagră, protăpită în fața ta : clipești perplex, nu-ți vine să crezi și faci un pas înapoi.

E căpitanul, surescitat și transpirat, cu chipiul în mînă. Te ia de brat amical și pășește alături de tine pe coridorul întunecos, zîmbește sadic, ce cauți aici, sergent, dacă știi că n-ai voie să părăsești sala ? Treci în sală ! ordonă apoi foarte blînd, ca un părinte, și te strecori tîrîș pe sub cortină, nu reții nimic din spectacol și aștepți cu sufletul la gură să ți se întîmple ceva, să te trimită de pildă în batalionul disciplinar, dar căpitanul nu-ți face nimic, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic și înțelegi apoi că este și el deopotrivă de vinovat, n-a avut **fireptul** să se afle **atunci, acolo** — a încălcat și el în fața cuiva condiția lui de căpitan.

Toate acestea definesc un timp — este un **timp al Azizei** — ceva consumat mai înainte de perioada petrecută în lumea bolnăvicioasă a muntelui : de fapt, dacă n-ar fi fost acestea nu ar fi existat nici muntele, — și poate că la drept vorbind cu acestea ar trebui să începi totul, dar nu este posibil : a trebuit mai întîi să se decanteze noianul acesta de întîmplări în niște straturi foarte precise și închegate, și decantarea, filtrarea s-au desăvîrșit în lumea muntelui. Începi de aceea cu locul unde ai înțeles ce se petrece cu tine și nu cu descrierea evenimentelor propriu zise. Hoinărind printre stînci, ori depănînd timpul și lustruind aceste imagini pe malul rîului care ars, cufundîndu-ți mîinile în apa rece a rîului, ți-ai adus aminte de Aziza. Paradoxal, prezența atît or femei împrejur, insistențele Maricicăi și ale celeilalte surori, negricioasa urîtă cu mîinile foarte ușoare și gingașe, nu te atrag cu nimic. Cercetînd și privind femeile, pătrunzînd cu privirea în adîncul ochilor lor, nu întîlnești la nici una, absolut la nici una, locul acela deosebit în care-și păstrează femeile dragostea. Aparența formelor expuse cu ostentație nu te poate înșela : dincolo de acești ochi, dincolo de acești sîni și îndărătul acestor siluete întregul lor, trebuie să fie ceva, cunoști bine cum arată asta și știi că n-ai să te înșeli niciodată — dar nici o femeie nu are ceea ce cauți în adîncul ochilor lor. Ai nevoie de locul în care-și păstrează fetele dragostea, de nimic altceva, și te gîndești la Aziza, la toate aceste ființe dinaintea Azizei, care n-au avut nimic în locul dumnezeiește ascuns și rezervat pentru dragoste. Tanka, servitoarele care veneau la Man, fata aceea în negru, figurantele ametite de vorbăria căpitanului — au fost simple alcătuite de forme și convenții, **pardon, scuzați,** și siguranța reciprocă, conștiința indubitabilă că asta n-are să se întîmple niciodată. Ai aruncat atunci undița undeva foarte departe, într-o geografie a inaccesibilului, ai țesut din cuvinte o Fata Morgana și de acolo, de departe, Aziza ți-a trimis imaginea (poate înșelătoare, ca toate mirajele) a locului ascuns pe care-l căutai, și lumina locului acesta te-a însoțit prin timp, ca un colac luminos de salvare în naufragiul pe care îl trăiai sub comanda tăioasă și aspră a căpitanului. Și ți se pare, ai impresia că poți ieși neîntinat din mîlul și apa aceea murdară din jur. Firește, țiganul nu și-a făcut complexe din aventurile lui cu Tanka și nici sergentul Șik nu a meditat mult asupra acestor lucruri : toate disparițiile nocturne ale țiganului, ale lui Man, ale celorlalți s-au înscris pe or-

Desene de FLORIN PUCA

vorba, mi s-a făcut frică. I-am spus să nu mai vină seara și noaptea. Cel puțin ziua o văd întreagă...

— Mai feriți-vă și voi, că prea bagă ăștia de seamă. Nebun mai ești, țigane.

— Nebun ești tu, cu Aziza ta. Dacă erai bărbat întreg, căutai și tu una ca asta a mea. Tu — cu plicurile. Ce-i trimiți în plicuri, sergent ?

— Vorbe.

— Dacă ar ține vorbele de femeie, mi-aș lua și eu una. O vorbă așa mai subțire, mai negricioasă și iute. S-o țin în gît. Cînd mi-e dor, s-o scot din gură numai puțin, cît s-o văd, și să se mire și alții de ea. N-ar ști nimeni ce-am în gușă. Cînd aș muri, aș stringe dinții să rămînă acolo, s-o duc în groapă cu mine. Scrîntit ești, sergent. Cum, mă, să faci dragoste cu vorbele ? !

Țiganului îi flutură uniforma ca zdrențele pe o sperietoare. Vorbește moale, însoțindu-și cuvintele cu pendulări largi ale umerilor. De ce ești nebărbierit ? îl întreabă căpitanul, și țiganul zice n-am lamă, am trimis în oraș după lamă și ai impresia că zice de fapt altceva, un fel de scuză formală, **n-avem, reveniți mîine, poate primim,** ca un vînzător. Cunoaște stofele. Asta — zice arătînd mantaua căpitanului, atîrnată pe ușa companiei — s-o vopsești, capeți o mie de lei pe ea. Fainâ, mișto bucată, auzi, ca untul. Numai alea englezești, din import, sînt neșifonabile și groase, te țin o viață. Șik zîmbește, zice astîmpără-te dracului că iar o pățești și nu mai am de unde să procur penicilină, mai stai și tu locului că nu turbi. Căpitanul se scandalizează, strigă la țigan de ce umbli crăcănat, soldat ? ! M-au ros izmenele, raportează țiganul hîzindu-se, să risipească bănuielile — le-am apretat prea tare săptămîna trecută, la spălătorie, că am uitat de ele și mă holbam numai la angajatele civile, țigănci a-ntîia, să trăiți, carne de-a mea. Încetează, soldat ! se enervează căpitanul, plimbîndu-și degetele pe gulerul șifonat al cămășii, sanitar ! Ordonați, se prezintă Șik. Controlează dacă n-are baragladina asta ceva.

Dispar amîndoi în infirmerie și ies privindu-și picioarele, vizibil jenați. N-are nimic, raportează Șik și își șterge ostentativ mîinile de pantaloni. Căpitanul pleacă, zice dau cu vol de pămînt, derbedeilor ! și sergentul Șik răspunde grav am înțeles, să trăiți.

După-amiază compania doarme, ofițerii pleacă acasă în oraș, se-ntorc dimineața, umflați, cer apă, zic rece să fie, soldat ! Pe aleile betonate cizmele zgîrie, bocancii tropăie asurzitor, mai ales noaptea. Te aude plantonul și raportează căpitanului, zice somnoros permiteți-mi să vă raportez, cutare a venit noaptea din oraș.

Cu potcoavele rupte de pe tocuri, înlocuite cu talpă de cauciuc sintetic, umbli ca un motan. Ieși în oraș pe înserate, prim umbră, sprinten și ușor, mergi pe lîngă ziduri și simți pe obraz răcoarea rîului, curenții de aer patinînd pe asfalt, mirosul coșurilor și lăzilor pe care scrie **păstrați curățenia orașului.**

— Cum o cheamă, țigane ?

— Ea zice că Tanka, dar nu cred. Zice că nu-i un nume de alint, că n-a dezmierdat-o nimeni așa, niciodată — dar nici asta nu cred. Minte tot timpul. Mi-a promis că o să-mi aducă o dată buletinul, să mă conving : zice că așa scrie și în buletin Tanka, cum era inscris numele și în certificatul de naștere, dar certificatul zice că l-a pierdut și buletinul nu mi l-a arătat pînă azi. Minte de îngheață apele. Parcă și hainele de pe ea sînt minciuni, auzi, nu seamănă cu haine de fată.

— Păi am văzut că are fuste și rochii.

— Are, dar nu de asta zic. Hainele astea în care o vezi nu au nici un miros. Am simțit chestia de la început și a trecut atîta timp, parcă o cunosc de cînd lumea dar nu mă pot obișnui cu ea. Nu miroase a nimic, înțelegi ? Astea, parfumul, apa de colonie, stau pe deasupra. Ar trebui să răzbată prin ele altceva, un miros de casă, ori dacă nu are casă și doarme în gară — ar trebui să simți în haine mirosurile gării, nu știu cum să-ți spun. Și drumurile au mirosul lor, de drum.

— Dar din nimic nu poate veni, cred că îți dai seama : de undeva tot vine ea. Pur și simplu n-ai întîlnit tu pînă acuma un loc cum e ăsta din care vine ea la tine și de asta spui că n-are nimic.

— Nu știu. S-ar putea să fie cum zici, dar nu cred. Am umblat prin foarte multe case și prin multe locuri. La sat de pildă lucrurile se complică din cauza pămîntului și a animalelor : este prea mult pămînt gol și miresmele lui îmbîcsesc oamenii, iar oamenii duc miresmele astea în case și te derutează casele lor. Și apoi, animalele. La oraș e altfel. Am fost acasă la căpitan, stă într-un bloc departe de aici — și nevasta căpitanului și fata aia a lor din casă miros a cazarmă. Și în bucătărie, unde am așteptat un timp, miroase a căpitan. Fiecare casă are mirosul ei înăuntru, ceva ce stă tot timpul în mobile și în celelalte lucruri. Cînd ies oamenii pe stradă, aduc cu ei o parte din aerul casei lor. Nici o casă nu are aerul la fel cu altele. De asta ziceam, cu Tanka.

— Are nume frumos, țigane.

— Frumos, dacă nu minte. Și-auzi : stau așa cu capul în poala ei, ori s-apleacă peste mine și mă atinge cu bluza, cu o mînecă sau cu baticul și trag aer în piept și nu simt nimic. La început credeam că are haine noi. Dar și hainele noi se simt de departe, au aerul lor de stofă ori lînă nouă. Pînă și cămășile, chiar după primul spălat, mai păstrează aerul ăsta nou, de magazin. Ascultă, i-am spus la început, hainele astea de pe tine sînt ale tale ? Nu mi-a răspuns imediat, s-a uitat lung la mine și am văzut că are undeva în adîncul ochilor ceva rău. Da' de ce-ntrebi ? a zis. Știu că fetele, prietenele își schimbă cîteodată hainele între ele, așa ca în joacă — am spus — și asta de pe tine parcă ți-s mici. Trebuia să mint, nu era să-i spun că n-are miros ! Ai dreptate, a încuviințat ea, fusta e a soră-mi. Și tu i-ai dat-o pe-a ta ? am continuat eu fără nici un rost, că începusem să pricep. Nu i-am dat nimic, a zis, soră-mea a murit de doi ani și hainele au stat degeaba în dulap pînă acum și a trebuit să iau de acolo fusta, că pe a mea am spălat-o și nu s-a uscat. Auzi, sergent ? Umblă cu hainele moartei pe ea. Cînd am priceput bine despre ce-i

Dinspre gară adie o respirație moale și caldă și castanii de pe bulevard își tremură frunzele și frunzele aruncă umbre mișcătoare. Firma luminoasă a „Centralului" arde intens și lumina aceasta albastră, căzînd pe fețele trecătorilor, le dă înfățișarea unor oameni triști, suferinzi de stomac. În fiecare seară paloarea obrajilor lor îți asociază totul cu imaginea ulcerosilor și pasul de **plimbare de după masă** al oamenilor întărește impresia, iar hainele lor mutilate de razele albastre ale neonului, de reflexele false, seamănă cu niște pijamale de spital, cum sînt toate pijamalele de spital, din olandină albastră. Privești oamenii. Din pricina vîntului și a jocului tremurat al frunzelor fețele abia li se disting, alunecă din umbră la lumină și din lumină în umbră, alcătuind un mozaic de nuanțe și tonuri albastre.

Zăpușeala topește fardul de pe obrajii femeilor și iată alături de toate aceste femei prospețimea nefirească a fetei. O fată în negru, singură, la marginea trotuarului, așteaptă pe cineva. Privește distrată strada, trecătorii albaștri fără să se înalțe pe vîrfuri ca să vadă cît mai departe se joacă doar, învîrtind între degete curelușa neagră a poșetei și toate acestea sînt semne sigure că nu așteaptă de mult. E tunsă scurt și gulerul ei mic, ușor ridicat, lasă să se vadă pe gîtul bronzat un colier de pietre mărunte cu sclipiri de cărbune. Rochia neagră, înfoiată pe jupon, îi ajunge pînă la genunchi. Fata te privește indiferentă și rece (și ai vrea să ți se pară doar că ar fi așa) și privirea aceea vă îndepărtează ca lentilele unui binoclu prin care te uiți, invers. Fata stă în dreptul unei vitrine pline de confecții și confecțiile sînt îmbrăcate pe manechine vopsite țipător, ținînd în mîinile grațioase din lemn tot felul de nimicuri și obiecte de marochinărie. Privești vitrina aceea și te vezi în răsfrîngerea geamului: ești cu părul răvășit, ești nebărbierit și în locul unde grumazul îți atinge cămașa, murdăria s-a depus într-un strat gros. Reverele bluzei ți s-au îndoit ca aduse de viitura unei ape tulburi și îți lipsesc niște nasturi. Pantalonii cu dungi duble au genunchi și acoperă pe jumătate bocancii unsuroși, pătați cu uleiuri și creuzot.

Fețele trecătorilor continuă să se deseneze în linii nesigure, umbroase — dar în chipurile tuturor femeilor este ceva din prospețimea fetei în negru, ceva din poziția ei de așteptare calmă, din elasticitatea mușchilor ei, a piciorului — și privești fascinat picioarele bronzate ale femeilor și le surprinzi privirile răutăcioase sau orgolioase și te gîndești mereu la fata aceea în negru. Dacă ai fi îmbrăcat mai bine, dacă ai fi curat, tuns îngrijit, dacă ai simți pe omoplați răcoarea unei cămăși proaspăt călcate, — o fată în negru, undeva, în parc, pe o bancă, și umbra castanilor (orașul întreg invadat de castani) și paloarea statuetelor din ghips risipite la intersecțiile aleilor, murmurul valurilor, o asemenea fată în negru, scîrțîitul prundișului de rîu, al pietrișului sub tocurile ei ușor legănate, mersul acela tînăr și înfierbîntat, pe vîrfuri, aroma de fată a pielii ei curate și vocea înăbușită și rîsul tău reținut, să nu-ți trădezi nerăbdarea.

Dar nu este astfel și nici nu va fi astfel, un timp. Știi foarte bine că rîvnești la lucruri nepermise, că nu ai voie. Femeile toate îți amintesc, prin simpla lor prezență, că nu ai voie. Deci este interzis, nu este voie, ele curg în șuvoaie neîntrerupte pe trotuare și poate că unele sînt disponibile, dar pentru tine lumea lor este inaccesibilă.

Este întocmai cum a fost atunci, în sala de teatru plină de capetele tunse ale celor 500 de inși, toți la fel, uimitor de asemănători cu tine, marea aceea de capete tunse legănîndu-se, șușotind, așteptînd să se ridice cortina — cînd te găseai în primele rînduri și așteptai laolaltă cu ceilalți și deodată cineva a strigat din spate, din fundul întunecat al sălii, dintre perdelele groase din pluș vorba, soldat ! drepți ! stînga-mprejur !

Și cuvintele acestea nu au fost ieri, sînt aici, acum, pe strada luminată de razele albastre ale neonului — și îți bat tactul în urechi : vorba, soldat ! drepți ! stînga-mprejur ! și se pare că le aud și femeile și de aceea zîmbesc cu multă superioritate și le întîlnești privirile și știi că nu vei avea nici o femeie dintre acestea, și ele își dau seama perfect la ce te gîndești și aprobă în sinea lor că nu-ți vor aparține niciodată. Este imposibil și o știi, și ele știu tot atît de bine că este imposibil și vă ziceți reciproc **pardon, scuzați,** — nesuferit de caraghioși din pricina convenției acesteia imposibile. Așadar vorba, soldat ! drepți ! stînga-mprejur ! și te pomenești în felul acesta printre ultimii din sală și ca să vezi ce se întîmplă te ridici pe vîrfuri și întîlnești ochii ficși ai căpitanului, și cuvintele lui reținute sfichiuesc mulțimea de capete tunse și ai impresia că dojana pătrunde prin cranii, și tigvele se pleacă umil și ochii alunecă în jos — nu suportă ironia căpitanului —, examinînd bocancii lustruiți, negri — bocancii aceștia atît de curați printre fotoliile tapisate cu pluș roșu. Căpitanul își drege glasul, și continuă să predice, din ce în ce mai aprins, despre cultură și ținuta soldatului și nu mai ai tăria să-l asculți, îl lași să vorbească celor ce-l pot suferi și ești convins că îi place să-și audă vocea în sala aceasta imensă și-ți zici răutăcios că pînă acum n-a vorbit niciodată într-o asemenea sală. Dar cuvintele îți zgîrîie teasta, cum ți-a zgîriat pielea capului, în prima zi, mașina uzată de tuns a frizerului și ceva te atrage irezistibil spre scenă, faci doi pași furișați, intri în patru labe pe sub cortină și de aici vocea căpitanului se aude foarte slab, parcă nici nu este vocea lui ci a unuia oarecare și nu-ți pasă de ea. Decorurile înfățișează o stradă, sub plafon ard cîteva felinare închipuind iluminația de noapte a acestei străzi și e liniște, se vede o firmă, un afiș, o fereastră deschisă și pe jos sînt așternute frunze uscate, adevărate și umede încă, aduse desigur din parc. Ți se pare atît de cunoscută și familiară strada aceasta, grilajul unui gard ce împrejmuiește ceva, dar rămîi surprins la vederea gheretei de santinelă — deci piesa nu s-a schimbat, este aceeași, te vor trage iarăși focuri de armă și un sergent va salva o fată din mîinile unui golan.

Pătrunzi într-un coridor îngust, **pășești pe vîrfuri** printr-o ușă deschisă se vede o fată machiindu-se înaintea oglinzii, iar în altă încăpere vocile mai multor femei tinere se aud limpede, foarte clar. Rîsetele lor nestăvilite te hipnotizează și uiți de prudență și de cultura soldatului, îți lipești obrazul de ușa veche din placaj și spionezi interiorul : o cabină mai mare, și pe o canapea, chiar în fața ușii, cîteva fete îmbrăcate neînchipuit de frumos ascultă pe cineva care nu intră în cîmpul tău vizual. Ochii le strălucesc, buzele se întredeschid lăsînd să se vadă șiraguri de dinți albi, apoi fetele izbucnesc din nou în rîsul acela imposibil, molipsitor. Acel cineva nevăzut istorisește apoi iar ceva, are vocea slabă și joasă, vorbește șoptit și nu înțelegi nimic iar fetele se îmbujorează, zîmbesc, își dau coate și pierzi orice noțiune a timpului, amorțești în poziția incomodă, cu gîtul strîmb, picioarele încep să-ți tremure pentru că te ridici tot timpul pe vîrfuri și nu știi cîtă vreme trece așa dar nu te poți dezlipi de crăpătură, ești fermecat de îmbrăcămintea minunată a fetelor, probabil niște figurante. Deodată observi contrariat că fetele se uită la tine, le simți privirile perforînd ușa subțire de placaj, într-adevăr — se uită la ușă și înțelegi de fapt că acel cineva invizibil se îndreaptă spre ușă, hohotele de rîs ale fetelor acoperă zgomotul clanței și n-ai timp să te retragi, cel de dincolo deschide zvîcnit și rămîi orbit în conul de lumină și vezi o siluetă neagră, protăpită în fața ta : clipești perplex, nu-ți vine să crezi și faci un pas înapoi.

E căpitanul, surescitat și transpirat, cu chipiul în mînă. Te ia de brat amical și pășește alături de tine pe coridorul întunecos, zîmbește sadic, ce cauți aici, sergent, dacă știi că n-ai voie să părăsești sala ? Treci în sală ! ordonă apoi foarte blînd, ca un părinte, și te strecori tîrîș pe sub cortină, nu reții nimic din spectacol și aștepți cu sufletul la gură să ți se întîmple ceva, să te trimită de pildă în batalionul disciplinar, dar căpitanul nu-ți face nimic, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic și înțelegi apoi că este și el deopotrivă de vinovat, n-a avut **fireptul** să se afle **atunci, acolo** — a încălcat și el în fața cuiva condiția lui de căpitan.

Toate acestea definesc un timp — este un **timp al Azizei** — ceva consumat mai înainte de perioada petrecută în lumea bolnăvicioasă a muntelui : de fapt, dacă n-ar fi fost acestea nu ar fi existat nici muntele, — și poate că la drept vorbind cu acestea ar trebui să începi totul, dar nu este posibil : a trebuit mai întîi să se decanteze noianul acesta de întîmplări în niște straturi foarte precise și închegate, și decantarea, filtrarea s-au desăvîrșit în lumea muntelui. Începi de aceea cu locul unde ai înțeles ce se petrece cu tine și nu cu descrierea evenimentelor propriu zise. Hoinărind printre stînci, ori depănînd timpul și lustruind aceste imagini pe malul rîului care ars, cufundîndu-ți mîinile în apa rece a rîului, ți-ai adus aminte de Aziza. Paradoxal, prezența atît or femei împrejur, insistențele Maricicăi și ale celeilalte surori, negricioasa urîtă cu mîinile foarte ușoare și gingașe, nu te atrag cu nimic. Cercetînd și privind femeile, pătrunzînd cu privirea în adîncul ochilor lor, nu întîlnești la nici una, absolut la nici una, locul acela deosebit în care-și păstrează femeile dragostea. Aparența formelor expuse cu ostentație nu te poate înșela : dincolo de acești ochi, dincolo de acești sîni și îndărătul acestor siluete întregul lor, trebuie să fie ceva, cunoști bine cum arată asta și știi că n-ai să te înșeli niciodată — dar nici o femeie nu are ceea ce cauți în adîncul ochilor lor. Ai nevoie de locul în care-și păstrează fetele dragostea, de nimic altceva, și te gîndești la Aziza, la toate aceste ființe dinaintea Azizei, care n-au avut nimic în locul dumnezeiește ascuns și rezervat pentru dragoste. Tanka, servitoarele care veneau la Man, fata aceea în negru, figurantele ametite de vorbăria căpitanului — au fost simple alcătuite de forme și convenții, **pardon, scuzați,** și siguranța reciprocă, conștiința indubitabilă că asta n-are să se întîmple niciodată. Ai aruncat atunci undița undeva foarte departe, într-o geografie a inaccesibilului, ai țesut din cuvinte o Fata Morgana și de acolo, de departe, Aziza ți-a trimis imaginea (poate înșelătoare, ca toate mirajele) a locului ascuns pe care-l căutai, și lumina locului acesta te-a însoțit prin timp, ca un colac luminos de salvare în naufragiul pe care îl trăiai sub comanda tăioasă și aspră a căpitanului. Și ți se pare, ai impresia că poți ieși neîntinat din mîlul și apa aceea murdară din jur. Firește, țiganul nu și-a făcut complexe din aventurile lui cu Tanka și nici sergentul Șik nu a meditat mult asupra acestor lucruri : toate disparițiile nocturne ale țiganului, ale lui Man, ale celorlalți s-au înscris pe or-

NICOLAE OANCEA

Amintire posibilă

Jură că am mai fost și încă
pe un alt tărîm — femeie, bărbat —
pînă n-or începe să plîngă
îngerii pe care i-am lepădat

Jură că ne-am iubit pe o rară
piatră care cădea luminînd
și tu erai mai flămîndă c-o vară
și eu mai căzînd...

Trebuia

Cum nu mai pleci
numele tău am să-l uit...

Trebuia să fii dusă acum și
să te pot astfel striga.
să fi fost un cuvînt, dar nu ești
decît o tăptură a sa

Aproape stai de mine atît
Că nu mai poți nici veni...
O, apropiată, prea apropiată umbră
a mea din zi.

Iată

Și pleci și eu mă vai cunoaște
în despărțire. Iată murmurul viu
al mîinii rămase să te străbată
peste amurgul portocaliu...

Și iată glasul care îmi strînge
cuvintele să nu pot striga...
O, cîtă revărsare de mine însumi
și în această plecare a ta

E bine, chiar și că plîngi, e bine
că mîinile tale sînt reci
Un fel de veghe nemaicunoscută
mă copleșește, doamnă, cînd pleci

Nu-i spun

Apei nu-i spun că e de înecat
vreau să mă creadă că voi veni
și să se bucure-n taină, să mă aștepte beat
într-o noapte să viu, sau într-un dor de zi

Vorbe arunc despre cînd mă voi arunca,
pieptul să-i știu și coapsele fierbinți...
O, apă vie, apă a mea,
cum te mint, cum mă minți...

Trecut

Trecut sînt prin panică
și prin moarte
pînă la rodul ei

Și nu bătea vînt
și nu țipa nici o pasăre cînd treceam

Cîte le-am strîns,
cîte le-am apucat
și palmele îmi sînt goale azi
de parcă l-am dus de mînă pe Isus

Pot aminti diavolului că îl mai știu
eu, cel care am plîns în cimitire ?...

Sînt alb și negru la fel
pentru că e în afară de mine soarele
care mă luminează sau mă uită
și, ca și pămîntul,
singur, sînt cel mai nevinovat

Și dacă

Și dacă am furat,
ce-am furat ? !
de n-a trimis nimeni cîinii și
n-a țipat nici o pasăre...

Și păgubașul cum rîdea
cum rîdea...

Pentru că sortit sînt să fiu
mărunt pînă și în hoție.

Vai, îngerul pipernicit
ca și pipernicitul diavol...

Dacă

Dacă-mi voi pierde o mînă
nu eu voi plînge
ci mîna cealaltă

Nu știam
că în valea mea
stau și leg dealurile
două și patru, cîte sînt

Dacă-mi voi pierde o lume
nu eu voi plînge
ci lumea cealaltă...

Motiv la un mit

Fiul meu a călcat printre oameni
și le-a învățat cuvintele, Petre
Teamă-mi e că mă va înșela...

Fă-l, de aceea mai întîi să moară, bătrîne
și adu-mi-l tăcînd...

Întrebînd...

Doamne, dacă stă în puterea mea
să te păstrez,
ce voi face cu tine
cînd lut voi fi ?

RICHARD REGWALD

Elegie I

Apără-te Alma, iubito,
că cel biciut a plecat peste noapte la tribun
fără icoană în suflet a plecat
și mă tem pentru casa celui la care se va opri.
Apără-te, Alma, de trupul tău și de tine însuți
că nu se știe ziua de mîine ce va aduce
și cum dintr-odată prețul fericirii devine prea scump.

Dar nu-i spune lui să se-ntoarcă
căci după lege stă scris călătorului să-i șadă bine cu drumul
și iubitului tău, prietenul meu, să se-anine în streangul speranței.

Elegie II

De unde mersul șovăielnic
de unde capul îngropat între umeri
doar bucuria l-a pîndit ca o tiară
(într-atît îl dorea)
la mijloc de tinerețe pe cînd
se clătina sub cer
făptura lui suplă și primejdioasă,

El i-a văzut saltul strălucitor peste monumente
Ascultînd muzica ce-l petrecea
cine-ar fi crezut că o să se întîmple așa ?
O, bucuria l-a pîndit ca o fiară
cu care poți lupta
o noapte, două, fie chiar cinci
dar în zori
teme-te să învingi.

Că nici glasul duios al mamei
nici trupul povîrnit de ani al tatălui
nici fața răvășită de rătăcire a fratelui
nici țîțatul iubitei
nu vor întoarce privirea celui cu sabia ridicată-împotriva lui însuși.

bite redutabile prin însăși esența lor, nu le puteai admite căci se situau undeva într-un cîmp al logicii, și logica ta, pe atunci, consta în totala lipsă a oricărei logici. Căutai orbit locul acela luminos și curat despre care știai cu multă siguranță că există (ți-o spuseseră alții ori ai citit despre el în cărți) și toate celelalte ți se păreau nesuferit de mîrșave și nu-ți dădeai seama că în felul acesta pluteai într-o lume inexistentă. Era ca și cum nici n-ai fi existat.

După un timp, înconjurat de insistențele Maricicăi, ale celorlalte care voiau ceva — pricepeai exact ceea ce voiau — erai convins că vei găsi totuși locul, tocmai pentru că părea imposibil de găsit. Alergai foarte serios după niște himere, fixai ochii femeilor, și ele simțeau ce cauți, ce vrei să găsești în ființele lor — și știau totodată că nu au asta. Erau convinse că le lipsește locul acela curat și lipsa lui le înfuria, le făcea nervi și, stînd de vorbă cu tine, vedeai cum își schimbă greutatea corpului de pe un picior pe altul, cum își trec mîinile prin păr — așa cum se zbîrlesc pisicile zădărîte. Ochii aceia ai lor aveau în ei ceva felin și pervers — și privindu-i îți aduceai aminte că pisicile nu-și urmăzăă niciodată stăpînii, au un cult al culcușului lor și rămîn în culcuș orice s-ar întîmpla cu stăpînii, și unde pleacă stăpînii, pisicile nu-i urmează. Cutreierînd munții, voiai să te gîndești doar la lucruri curate și luminoase și stînd pe malul apei care a ars o vedeai în undele limpezi pe Aziza și conurile de brad, rugina pădurii — nu puteau fi altceva decît părul Azizei...

Am la mine poșta, scrisorile băieților, știu că băieții mă așteaptă, dar Aziza nu mi-a scris nimic, nu am deci nici un motiv să mă grăbesc, să le duc scrisorile și, rămas singur în cancelarie, să caut la radio **mala prodavnița plocea**, să aprind o țigară, să mă lungesc în pat și, ascultîndu-l pe Robertino Loretti sau Dalida, vocile lor întrerupte de glasul șacadat al spicherilor anunțînd cîți dinari costă o cutie de țigarete fine la Beograd (tot programul acela sprinten de radio-publicitate), să pipăi între degete plicul, căutînd să ghicesc dacă are înăuntru fotografii, apoi să-l deschid cu grijă și să citesc sorbind cuvintele Azizei, pe care n-am văzut-o niciodată dar care spune că mă iubește, să visez treaz, așa cum fac totdeauna cînd îmi scrie Aziza ; n-am așadar nici un motiv să mă grăbesc pentru că Aziza nu mi-a scris nimic și plec devale, spre gară, pășind egal în covorul mișcător al frunzelor. În fața „Bulevardului" mă opresc și ascult țiuitul firmei luminoase, ca un zumzet de potențiometru scurtcircuitat ori ca bîzîitul bondarilor în luna mai. Fata aceea în negru avusese ochi verzi, sau numai ți s-a părut așa din pricina luminii false a neonului. (Ochi verzi are și căpitanul. Cînd stă proțăpit în fața frontului, cu obrazul luminat de cerul roșiatic al asfințitului, verdele irisului se colorează în galben aprins, privește ca o pisică la pîndă, tresare brusc și zice fii atent, soldat, care te mai prind că vii noaptea din oraș te bag la arest, s-a-nțeles ? Da, zicem, și Petronius, țiganul, cu spatele la lumina roșiatică a asfințitului, șoptește al dracului, își păzește nevasta de noi și căpitanul prinde ceva cu urechea lui încordată de pisică la pîndă, strigă la noi care vorbești în front, soldat, rupeți rîndurile, culcat !)

Cînd mă întîlnesc mai încolo, în dreptul Bisericii Roșii, cu soldatul Man, mă gîndesc la ochii verzi ai fetei și la Aziza. Ai adus poșta ? mă întrebă Man, da, răspund, n-am nimic ? se interesează, el, așteptînd crispat răspunsul, — nu ai, răspund indiferent. Hai să intrăm aici, îi propun, și intrăm la „Dunărea" și bem cîte o sută de rom, și mai încolo, la „Feroviarul", mai bem cîte o sută și afară vîntul a contenit, se lasă noaptea, o noapte lungă și plină de tăceri cum numai în orașul acesta trec nopțile și știu că am să deschid iar toate ferestrele, dar e mult mai rău așa, cu ferestrele deschise, pentru că mărfarele au după ora 02 un trafic intens (cazarma e așezată printre liniile triajului în stația aceasta de cîmpie) și, simțind trepidația clădirii întregi și aspirînd fumul locomotivelor, închipuirea mă poartă foarte departe. Îmi imaginez astfel niște trenuri lungi venind din cîmpie, o gară plină de flori undeva la margine, tuturor lucrurilor cunoscute și mă văd coborînd dintr-un asemenea tren și o văd pe Aziza ieșindu-mi în întîmpinare, cu ochii limpezi, apucîndu-mă strîns de braț ca să nu mă lase să mai plec niciodată de lîngă ea, să rămîn cu ea pentru totdeauna. Așa a spus o dată, „dacă ai să vii, am să te prind de braț și n-am să-ți dau drumul niciodată, înțelegi, nici-o-da-tă !" și am înțeles foarte bine cuvintele acestea ale ei și cred că sînt foarte adevărate — de aceea le aud și le văd mereu în nopțile zăpușitoare, cînd clădirea trepidează și aspir fumul locomotivelor. De fapt nu o cheamă Aziza, are un nume mult mai frumos, primăvăratic — dar am văzut împreună cu sergentul Șik un film în care protagonista se numea Aziza și din povestea de dragoste din filmul acela nu s-a ales pînă la urmă nimic și de aceea Șik îmi spune i-ai scris Azizei ? și așa a rămas, simbolic, pentru toți băieții, dragostea aceea necunoscută și primăvăratică — Aziza. Propriu zis, nici pe sergentul Șik nu-l cheamă Șik : inversarea literelor din numele sergentului s-a alăturat aerului lui de dandy, pentru că își ajustează uniforma ca un fante, îi face cusături suplimentare pe dinăuntru, să-i vină pe talie — și băiatul este de undeva din nord, are un nume ardelenesc, banal, îl cheamă Kiș.

Nici tu ? mă întreabă soldatul Man și este limpede că are în vedere o scrisoare de la Aziza, nici eu, îi răspund — și Man nu mai zice nimic, ajungem în fața „Rapidului" și intrăm să mai luăm cîte o sută de rom.

Șik, venind din nord, trebuie să fie blond — și este cu adevărat blond dar nu are ochii perfect albaștri. Doarme în infirmerie printre casoletele de campanie și cutiile strălucitoare, nichelate în care păstrează seringi și ace și vorbește puțin, nazalizînd consoanele din cauză că are polipi. Trage cel mai slab din companie și la fiecare tragere (stăm culcați alături — iar în față, la 200 de metri, țintele sînt și mai aproape dispuse una de alta), întotdeauna în ținta mea nimeresc numai patru cartușe din cinci trase, iar în ținta lui Șik unul — al cincilea din zebeul meu, iar ale lui se zburătăcesc toate în vînt. La o tragere de noapte, cînd am întrebuințat trasoare, m-a prins căpitanul și m-a bestelit în fața frontului și n-am mai făcut niciodată așa.

Poate vine cu poșta de dimineață, zice soldatul Man și știu că se referă la scrisoarea Azizei, poate, zic — și intrăm la „Select" și mai cerem cîte o sută de rom. Trebuie să dorm în noaptea asta. La stația electrică bem o sticlă de spumos. Împart apoi scrisorile băieților și deschid aparatul, caut **mala prodavnița plocea** — atît, butoanele negre ale aparatului și scala luminată discret.

În cutiuța aceasta, alături de săpunul de ras, mirosind a frizerie, se află o buclă de păr roșcovan din părul Azizei. Pe o stradă, duminică, o femeie tînără împinge un cărucior alb, și copilul doarme cu biberonul în gură, buzele femeii, rujate discret, seamănă uimitor cu gura arcuită trist a fetei de departe, cum o înfățișează fotografia de pe ușa dulapului. Cînd deschizi dulapul, Aziza surîde trist — totul e trist în dulapul acesta, zîmbetul fetei și coperțile dosarelor groase : „ORDIN DE FRONT". „SITUAȚIA ZILNICĂ DE HRANĂ", „NOTE TELEFONICE PENTRU COMPANIA ÎNTÎIA". Se întîmplă să chemi somnul, să vrei s-o visezi, închizi ochii și strîngi puternic pleoapele și vezi în întuneric ochii aceia limpezi și părul luminos și zîmbetul trist de pe ușa dulapului, dar n-o visezi niciodată.

Șik explică științific, n-ai cum s-o visezi din moment ce n-o cunoști în realitate, mie mi se întîmplă să visez casa, bătrînii, visez uneori și porcii, vaca și păsările din ogradă, pentru că toate acestea le-am văzut de nenumărate ori aievea și le cunosc, deseori simt în somn și mirosul cald al grajdului, aburul laptelui proaspăt, muls, tu ce ai putea simți ? Șik spune totul cu convingere, știe că nu-l crezi, că nu vrei să admiți asta, dar insistă amical, te înțelege, dovedește compasiune și e limpede că nu se preface dar îl taxezi naiv și chemi mai departe somnul. Celălalt sergent, din cetatea zidită în stea a Mariei Tereza, vine numai duminica, zice haidem în parc și te ascultă încruntat, fumîndu-și țigările pînă la unghii, se-nfurie, zice fata asta e fatală pentru tine, măi băiatule, vino să bem ceva — și bei, te pilești, la înapoiere îl găsești pe căpitan în fața frontului, țipă la tine unde umbli haimana, sergent ? și raportezi reglementar am fost chemat la garnizoană, să trăiți ! Pe dracu, țipă căpitanul, adaugă apoi treci în front și pleci dinaintea lui cu respirația de-andoaselea, să nu te simtă că ai băut.

În nopțile lungi de iarnă — insomniile, godinul încins și dușumelele unse cu motorină, dulapul trosnind din pricina căldurii și o rază glacială de lună căzînd pieziș pe ușa dulapului, găurind-o, perforînd lemnul uscat, amestecîndu-se în părul luminos al Azizei cînd deschizi ușa și stai în fața dulapului, desculț, numai în izmene, și asociațiile halucinante „ce-ar fi să stau chiar așa înaintea ei, în izmene, pe o dușumea dată cu motorină, și ea în cămașă de noapte, despletită, cu părul acesta mirosind a frizerie, ca săpunul de ras din valiză, chiar așa — desculță, în raza asta piezișă a lunii ?" Și somnul chemat, pleoapele strînse dureros și permanenta ei absență din visele absurde dominate de figura căpitanului strigînd adă niște apă, rece să fie, soldat ! și ochii lui verzi, bulbucați, injectați.

Man vine dimineața și zgîlțîie ușa, strigă răgușit deschide, mă, să dau un telefon și te ridici epuizat de nesomn, deschizi și Man începe să telefoneze în oraș, zice alo, casa putare ? sărut-mîinile, doamnă, aș vrea să vorbesc cu Eleonora, Zizica, Tili sau Francisca — vocea îi capătă profunzime și un timbru cald de mascul puternic, zice alo, tu ești ? aici e Man, vii deseară ? și ți se face greață.

Paginile acestea ale albumului pe care-l deschizi cînd ești **singur în cancelarie, la ora odihnei companiei**, aparatul emite un bîzîit continuu, un zgomot de fond exagerat — cum zice Petronius — începe **mala prodavnița plocea** și spicherii lansează modele noi de ciorapi supraelastici, atîția dinari cutia de țigarete **Adriatica** și un urs din bronz, o mănăstire cu forturile și contraforturile mîncate de ploi, și prin spărtura zidului imaginea Azizei, aici serioasă, cu buzele strînse ca ale femeii tinere cu cărucior, frații negricioși ai fetei, doi băieți mucaliți, slabi, travestiți în mexicani. („...mama spunea veniți la masă, copii ! și ne așezam la masă în jurul mamei, ne dădea pesmeți și înmuiam pesmeții în ceaiul gălbui și întrebam cum e zahărul, mamă ? așa-i că zahărul este alb ? și becul anemic din tavan clipea, se stingea brusc, alergam undeva în întuneric și niște oameni mari ne îmbrînceau. Auzeam apoi lovituri înfundate, așa cum cad sacii mari și grei, plini de făină, dintr-un camion, și cînd suna încetarea ne întorceam la masă și ceaiul era rece, tulbure din cauza prafului căzut între timp din plafonul crăpat..."). Pe o altă filă, un riu, copacii înfrunziți și soarele filtrat printre ramuri, un petic de iarbă și Aziza în costum de baie, zîmbind stinghenită. Drumurile acelea în centrul orașului, în căutarea femeii tinere cu cărucior alb în care doarme un copil dolofan, alergătura desperată și confuziile iertați-mă, n-aveți o soră undeva pe care o cheamă Aziza ? și privirile uimite, ironia prost ascunsă a trecătorilor.

Cel din cetatea Mariei Teraza pleacă din oraș înaintea ta, îl întîlnești peste cîțiva ani într-un alt oraș chinuit de sete. Orașul Fără Psihiatru, cu același fel de a-și fuma țigările pînă la unghiile groase, îl găsești dimineața dormind într-o bucătărie alături de apartamentul unui jurist care-și schimbă în fiecare zi cartea de vizită de pe ușă — aceleași sforăit și scrîșnetul măselelor în somn, privirile în curtiate, fața asta te-a îmbătrînit, măi băiatule, nu mai alerga după năluci, vino să bem ceva.

Stau într-unul din paturile infirmeriei, e dimineață — dimineților acestea de cazarmă, fără perdele, fără aspiratoare scoase pe pervazuri, fără cîrpe de praf colorate, scuturate peste capul tău de pe balcoane ! — și sergentul Șik scrie cevă la masă și mă doare capul — ustură creierii, cum zice Petronius. Te-ai trezit ? Da, răspund fixîndu-i cerul. Și spune, urmează el fără să întoarcă de loc capul, ce semn ați vrut să-mi ardeți cu vătraiul pe piept ? Este nebun, îi spun, am băut rom cu soldatul Man. Aha, zice, rom.

*

În preajma unei cariere de marmură, iarăși nostrul : Șik este același fante blond, afectuos, cu haine perfect mulate pe talie, vorbește puțin, nazalizînd consoanele. Petronius tace, cu paharul în mînă, tot timpul cu paharul în mînă, golindu-l și turnîndu-și din nou în pahar și golindu-l pe gît, împuțit rom. scîrbos s-a mai făcut, mai trage, zice Petronius din cînd în cînd, cu rom din ăsta puteați să turbați și i-ați fi scos lui Șik și ochii, beți cum ați fost atunci cu Man. Unde-o fi Man ? Cine știe. Șik îl întreabă dar Tanka unde-i, țigane ? La o casă de corecție, zice Petronius, pățit de ea, știa multe lucruri frumoase, se pricepea la dragoste și toarnă în pahar și-l dă peste cap, îl umple din nou și-l bea, tot timpul cu paharul în mînă.

Colindînd munții, nu mai găsești nicăieri bradul în coaja căruia ai încrustat cu briceagul numele adevărat

al Azizei. Nici nu mai știi cum a chemat-o atunci, rămîne de aceea pur și simplu **Aziza**, albumul, emisiunile de radio-publicitate **mala prodavnița plocea** și amintirea nesigură a unei femei cu o damă de caro în mînă — femeia trece prin timp, a fost înaintea Azizei și înaintea muntelui și înaintea țigăncilor iubețe, desigur, mult mai înainte : cineva ți-a spus să o cauți, să te gîndești la ea, s-o întîlnești căci va fi spre binele și folosul tău, dar mai este timp pentru asta ?

În lumea muntelui, vine absolut din senin ultima scrisoare de la Aziza. Maricica întreabă cine-i asta ? ! și debitezi serios niște explicații voit indiferente și-i povestești visele nopților acelea înăbușitoare cînd aspirai fumul locomotivelor, erai copil zice Maricica și rîde, grasă și murdară pe unde nu se vede. Cum puteai face dragoste cu niște vorbe ? Nu știu, spui — și te gîndești la Petronius, cum zicea că și-ar ține cuvîntul îndrăgit în gîtlej, să-l scoată din gură ori de cîte ori i-ar fi fost dor. Maricica nu poate înțelege așa ceva, poate nici n-a cunoscut soldații, nu știe cum e dragostea lor, carnea lor proaspătă de soldați — cum zicea Petronius.

Debitezi întîlnirea cu o fată în negru, pe bulevard, seara, femeile fardate și picioarele lor bronzate, scrîșnetul imaginar al prundișului în parc, siluetele alburii risipite la intersecții, o asemenea fată în negru și nopțile lungi în fața godinului încins, (singur, absolut singur în cancelarie, numai în izmene, desculț, pe dușumeaua unsă cu motorină). Nu cred că a fost chiar atît de frumoasă, zice Maricica aplecîndu-se asupra lui Hanga sau Rusalim, înfigîndu-le acul în fesă, în vreme ce privești totul, tot ce se vede de pe patul jos, picioarele ei butucănoase și roșii. Nu crezi ? întreabă zîmbind pervers, nu știu — răspunzi aiurit, înfierbîntat și Maricica iese, clătinîndu-și șoldurile, mestecîndu-le ca aluatul într-o covată.

Scrisoarea Azizei, pe dușumea, lîngă un vas mic și alb, emailat, plin cu apă și dezinfectanți. Locul curat al fetei rezervat pentru dragoste se încețoșează, se acoperă de ceva opac. („...aveam nevoie de asta. Citindu-ți scrisorile, aveam nevoie de asta — altfel m-aș fi îmbolnăvit de nervi. Și am închis ochii și m-am dăruit lui, cu ochii închiși, simțindu-te de fapt pe tine alături de mine, strîngînd în realitate mîinile tale într-ale mele și mîngîindu-te numai și numai pe tine. El era o năsocire fizică, un instrument, o ceșcuță de cafea neagră și amară — orice și nimic, un mare nimic — dar MI-A FĂCUT UN COPIL și a fugit la POLUL NORD".)

COMAN ȘOVA

Imn

Ce stinte mîini, ce brize, ce cînturi, ce ninsori
Au modelat curburile fecioarei
Cu strigăte și tlaute ce cheamă
Țărîna lui Adam
Din care-a fost culeasă ?
Frumoasă răstignită pe nașterile toate.
Primește îngenuncherea grea a bărbaților,
Pe care i-ai și născut...
Iartă-le asprimile și vorbele-aiurite.
Iartă-le îngîmfarea și iluzia puterii.
Sînt muritori,
Frumoasă doamnă
A lumii noastre de copii.

Zi de ploaie

În mine-i un ecou al cerului tlămînd ;
O inimă sculptată de fulgere cîndva,
O umbră cu ochi orbi și sînge blînd —
Un călăreț rostogolit de tunete în șa.

Plescăie apa ca un ciocan în puls,
Cad sănii negre în prăpăstii de var,
Cerul e-un uger de ploaie nemuls —
Clopotele-n paltin bat bizar..

Efemeridă

Mi-e greu temeie, albastru-i încruntai,
Tavanu-i pietruit cu nenoroc.
Somnul țipă-n sînge-njunghiat
Și-aud prohod în fluiere de soc.

Cresc în crengi zbîrcite, muguri —
M-apropii, sînt stios, — m-apropii...
Ochi-mi ard pe-albastrele ruguri,
Și țipă onomatopeie tropii.

Și nu mă mai primesc biserici
Să ard cu ruga mea icoane —
Preoți din amvon, isterici,
Doboară sfinți cu predici vane.

Ia-mi floarea galbenă din mînă,
Ia-mi glodul din orbite și —
Înghețată-n aer pe o rînă
Și pieri în dragostea-ți de-o zi.

ANGELA CROITORU

Memento

Înțeleg că ceea ce văd din oameni e doar o coajă
și că de fapt sînt tăcuți
din subtila materie a muzicii,
din nestinse vibrații,
din copilărie și amintiri,
din visuri și dureroase nostalgii
și din singurătate.
din gînduri stinghere care se ridică deodată
ca niște păsări din cuiburi ascunse, nevăzute
și brăzdează în sbor lin și tainic cerul interior,
din gînduri ce sboară în stoluri
și se mistuie în depărtări,
din gîngăsii adormite,
din gîngăsii speriate,
din plînsete subterane,
din tot ce-a trecut prin ei
ca parfum, ca lumină, ca încîntare
Și toate-acestea, și multele altele, nebănuite,
formează acea substanță impalpabilă, proprie și unică,
acel carne spirituală, de natura flăcării
care-i face unici,
care-i face sacri.

Inscripție

La fel de neînsemnată mă simt și fără nume
ca oarecarele gîndac pe care cu silă îl strivim sub picior
Și totuși mai de preț decît toate diamantele îmi simt lumina ce-mi pîlpîie în piept.

Bucurie

Uneori bucuria intră în sufletul meu
cum în nestire pătrunde citeodată în odae,
prin fereastra deschisă, o pasăre,
ce curînd își dă seama
și căutînd scăpare sboară din colț în colț,
izbindu-se de pereți, înfricoșată.
Așa intră uneori bucuria în sufletul meu
Iar eu stau într-un ungher
și mă bucur cu teamă
și mă bucur cu frică
și mă bucur orbește
de frumusețea ei
și de spaima ei curată
și mă bucur ca un copil
și mă bucur ca un geniu rău
și-aș vrea s-o cuprind în palme
și să nu-i mai dau drumul niciodată

Glasul însingurat

Glasul însingurat al orologiului din turnul catedralei
dintr-odată mă interiorizează,
mă răpește în nobila singurătate a unui spațiu absolut,
un canal nebănuit mă smulge
și mă trimite virtej într-o vuitoare veșnicie.
spre-a tainică matrice lunec înapoi
redusă în sămînță

Seara-i grea...

Seara-i grea de mireasma florilor
prea atîtată de-al răcorii ceas înrourat.
Caruri de grieri sună cu putere în ierburi.
Mahalalele răsună de armonici crîșmărești.
Plopii înalță în crepuscul suplante siluete.
Un cristal tenebros mă închide încet, adînc,
în miezu-i dens.

Regret

Ca un pelerin prin ulițele unui bazar
mă plimb pe străzi
în pașnicul oraș al copilăriei...
Și străzile sînt pline de-amintiri,
sînt pline de vechi șoapte
și-mi vine să plîng,
foșnesc ca o frunză
și tremur ca o strună prea subțire
Rechem zilele,
clipele nemuritoare
pe care le port în suflet
ca pe medalioane
și-mi vine să plîng,
lumina care arde în zidul casei bătrîne
și însorește perdeaua veche în fereastră
mă face să plîng
și hăuri de tristețe
răsună-n mine-adînc.
Nu știu, sînt eu,
aceeași, alta... ?
Cu ani aș vrea în urmă să mă întorc,
morții să-i înviu
și viața s-o reîncep,
și sfînta copilărie,
duioasa și-atît de trecătoarea,
amăgitoarea, amăgitoarea...

Candoare

Ce știam eu
cînd eram copil ? !
Mama era tînără, frumoasă
și se juca de-a viața
de-a treburile
de-a grijile
de-a socotelile...
Tata se juca de-a munca
de-a oboseala...
Toată lumea se juca
în fel și chip,
de-a ziua, de-a noaptea,
de-a viața, de-a moartea,
de-a fericirea, de-a nefericirea,
iar nebunul cu minți și inimă surpate
se-oglindea ca un bunic de circ
în ochii mei neștiutori și cruzi,
în ochii mei de jucăuș animal.

breviar

VERA LUNGU

„Poezii"

„Nu mă voi ruga ţie..." Sunetul fundamental al cărţii poate să se nască din această negaţie, din acest murmur al absenţei, al refuzului unui ritual, sacru, atunci cînd un ideal profan se afirmă în locul său cu suficientă putere pentru a se constitui într-o măsură a timpului. In acest sens valorile particulare pe care le antrenează poezia se integrează într-un cîmp cu o tensiune echivalentă regimului normal de existenţă a valorilor universale şi care, numai astfel, devin ele însele fiinţa şi criteriul propriei lor fiinţe, adică o concentrare, încremenire a timpului şi deci măsură a timpului. Şi trebuie insistat asupra acestui aspect esenţial al operei — dimensiunea temporală — întrucît din intensitatea cu care este surprinsă, emoţia clipei se naşte cristalul pur al eternităţii.

Vera Lungu scrie o poezie crispată, cu o respiraţie abruptă, gîfîită, ale cărei elemente uneori se dispersează amenin-ţînd să nu se mai reîntîlnească în unitatea organică originară. Specificul vine de acolo că poeta îşi tratează lumea cu o răceală abuzivă, negîndu-şi vocaţia sa imanentă, de pasiune care-şi păstrează încrederea în ea însăşi şi care se dezvăluie pe sine în faţa lumii ca în faţa unei oglinzi înfrigurate: „A venit ziua datoriilor, / La începutul unor nopţi de vară / Icoane asudate / Cuvintele spuse uşor în joacă —/ Oh, iarbă şi lună, / Iarbă şi păduri, / Şi păduri, / Inger lovit / Singurătatea mă sfîşie, / Sub spadă părul meu, / Sub spadă mersul meu, / Sub spadă... (Şi păduri...).

CONSTANTIN STOICIU

„Peştele de fontă"

Cu substanţa unui roman robust de observaţie morală şi sociologică Constantin Stoiciu realizează o proză pregnant lirică, în care tipurile, situaţiile, destinele instituite de o gîndire modelată de ideologie, se sustrag principiului generator şi pretind o existenţă autonomă. Din concluzii ale analizei şi interpretării ele devin date ale experienţei, această transformare a rezultatului în premiză explicînd faptul că, în ciuda unui material epic şi a unei perspective raţionale lipsite de virtutea noutăţii, „povestirea în trei părţi" a lui Constantin Stoiciu e în afara banalului, a deja-găsitului.

Această liricizare a romanului moral şi social implică o scădere a importanţei eposului, deci a naratorului. Primordial devine personajul, el e focarul în care se formează — spontan şi anarhic — imaginea lumii. Autorul „Peştelui de fontă" nu guvernează personajele ci li se asimilează, şi prin fiecare din ele participă la acele crispări, mirări, împotriviri, la capătul cărora individul se află înscris în lumea sa. De aceea indiferent de numărul şi diversitatea lor, rostul personajelor cărţii lui Constantin Stoiciu e de a contribui la constituirea acelui unic personaj identic de fapt cu emiţătorul liric — cu autorul.

Acest unic personaj este în „Peştele de fontă" un nou venit în existenţă, neobişnuit parcă cu ritmul şi profunziunea ei, incapabil adesea de a o integra într-o imagine sincronă şi coerentă. Private de sensurile lor, pe care personajul nu le deţine printre latenţele fiinţei sale, faptele existente rămîn disparate şi haotice, grotesti prin agresivitatea neînţeleasă cu care se năpustesc asupra martorului.

Personajul lui Constantin Stoiciu, nedeprinsul cu existenţa, resimţind-o sub specia grotescului şi absurdului, determină stilul bizar al povestirii, instabilitatea lui, înclinaţia spre obscuritate (făcută din neclaritate şi nu din incifrare), dezordine, incoerenţă. Dar numai atunci cînd e susţinută de o trăire excepţională această atitudine stilistică, purtînd în sine primejdia monotoniei şi secretul unei artificialităţi egale cu a oricărui fel de calofilie, se justifică şi menţine în planul literarului un text ce impovărează lectura. Şi chiar dacă această dificilă condiţie emoţională s-ar realiza permanent, nu e sigur că performanţa ar fi şi o victorie autentică, pentru că o prelungită stare de excepţie e o anomalie şi în regimul esteticului.

N. CORVIN

VICTORIA DRAGU

„Iliada din nou"

„Iliada din nou" nu este o carte a unei vîrste biologice, dar, este fără îndoială cartea unei vîrste artistice despre care autoarea afirmă „Sau luaţi-mi zece ani / Sau daţi-mi douăzeci / Am totdeauna vîrsta cea mai greu de suportat" (pag. 63).

Această vîrstă artistică are în ea şi foarte multă tinereţe dar şi o înţelegere a destinului general omenesc „Acesta-i destinul meu meritat, aproape ales / Mă simt preaslăvită şi trasă pe sfoară / Sîntem toţi necesari, poate oricine să moară" (pag. 38).

Datorită acestei înţelegeri a destinului, cartea este plină de obsesia morţii născută dintr-un izbitor dor de viaţa „mă prăbuşam sub plopi, în iarba bună / Şi plopii ajungeau pînă la lună / Cu creştetele sprijinite-n ea... / Lumina lunii le curgea pe trunchiuri / Şi-ncet lumina lunii mă-neca..." (pag. 92) sau „Iar am să sbor înşelînd alunii / Că-s o pasăre care trece" (pag. 34).

Dorul de viaţă apare pregnant la Victoria Dragu, mai ales în poeziile în care este cîntată moartea; mai precis gîndurile despre moarte sînt pentru ea doar un prilej de preaslăvire a vieţii.

Se pot cita în acest sens în întregime poezii de mare sensibilitate ca: Zece negrii mititei, Cinci şi cu cinci, Ave Maria, A pleca undeva şi altele.

Mă voi mărgini să transcriu numai o strofă din Ave Maria. „Clipele curg risipite, bolnave... / Flacăra suie... Ave Maria... / Tot mai aproape... Arde cîmpia... / Ave Maria... Ave..."

In poezia Victoriei Dragu, dorul de viaţă apare exprimat şi direct în poezii ca Iliada din nou, Pomii nebuni, Fetele urîte, Nu-nţeleg iarna *şi ele pe deplin realizate artistic. Aş cita în acest sens şi versurile „In sufletul vostru nu-i nici un copil? / Cercetaţi dacă mai sînteţi în viaţă", din poezia* Joc..

Din toate versurile acestei cărţi, indiferent de ideea de la care se pleacă, reiese cum spune la un moment dat autoarea că „In toate poveştile, un strat e de leac, un strat de otravă".

Faptul că această carte este rezultatul unui mod de a gîndi asupra vieţii şi asupra trecerii ei devenit obsesie, dovedeşte că Victoria Dragu este o poetă trecută încă de la debutul său editorial de faza periculoasă a vîrstei biologice a poeziei.

Ileana MĂLĂNCIOIU

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE INAPOIAZĂ

G. CĂLINESCU
— restituiri —

(III)

Fostul **Nostradamus** de la **Jurnalul literar**, descifrînd destinele după poziţia astrelor şi explicînd cui se simţea îndemnat să viseze lucid sensul laic al superstiţiilor, multiple metode divinatorii, puterea sugestiei, farmecele, ierburile magice, practici cabalistice, vrăji şi descîntece, îmbrăca la **Lumea** în 1946 toga medievalului **Paracelsus**, presupus a fi slujit de prototip la crearea lui Faust, sub numele căruia G. Călinescu îşi căuta un nou chip de recreaţie intelectuală, de astă dată prin intermediul expertizelor fiziognomice. Şi fără a cunoaşte numeroasele portrete de scriitori deduse de autorul **Istoriei literaturii** după fotografii, cine citeşte preambulul acestei rubrici (Lumea, 6 ian. 1946, p. 3) identifică îndată stilul de investigaţie călinesciană: „Sentimentele omeneşti oricît ar fi de stăpînite de conştiinţă se răsfrîng în fizionomia muritorului în aşa fel încît cel ce ştie să urmărească jocul complicat al nuanţelor ce-şi pun pecetea pe figură, reface drumul întortocheat al gîndului şi al sentimentelor. Caracterul, inteligenţa, dibăcia, şiretenia, imaginaţia, furia, seninătatea, voinţa, memoria şi tot ceea ce străbate viaţa conştientă sau inconştientă a unui om îşi lasă o dîră vizibilă în fizionomia noastră". Pentru exemplificarea metodei este interpretată o fotografie a lui George Enescu — acelaşi cărunta Călinescu îi schiţase acel elevat portret din **Ad. lit.** 1 noiembrie 1931, cu concluzii identice, numai reformulate acum — în tuşe energice seducătoare: „Iată o frunte înaltă, gravă, echilibrată, exprimînd vigoarea şi o viaţă lăuntrică intensă. Curbura de sus a acestei frunţi arată claritatea şi linistea inteligenţei acestui om. Sprîncenele extrem de apropiate de ochi, prelungite uşor în sus împreună cu privirea aceasta sigură indică un spirit de observaţie rar, mare putere de concentrare, chiar o anumită îndîrjire a caracterului a cărui confruntare cu viaţa este tălmăcită deosebit de limpede în liniile lungi, complete şi adînci care-i brăzdează obrazul, aşa după cum contururile prea late străbat imaginea unei hărţi. Nasul are o formă lipsită de ezitări; puternic şi hotărît în drumul său spre gură denotă intensitatea sentimentelor şi profunzimea lor. Gura şi surîsul amar pe care-l schiţează strîngerea buzelor împreună cu liniile cari pornind de la mijlocul lateral al nasului desăvîrşesc un semicerc, trădează experienţa. Încercările vieţii şi chiar suferinţa. Bărbia proeminentă cu adîncitura vizibilă mai ales prin felul în care se răsfrînge buza inferioară completează portretul acestui faimos muzician ale cărui caracteristice sînt: vigoarea, preciziunea, ordinea deasupra tumultului interior şi claritatea". Spre a înfrînge ultimele ezitări, încheie patetic: „Nădăjduim că vom putea fi de folos acelora cari au dorinţa sinceră de a-şi cunoaşte propria lor fire, altfel decît şi-o cunosc prin aspectele pe cari şi le mărturisesc. Fizionomia este cel mai vigilent vameş de la hotarele nelămurite ale sufletului. Încredinţaţi-vă lui dacă nu vreţi să vă pomeniţi cu sentimente de contrabandă, cu idei interzise, cu prejudecăţi prohibite de cugetul vostru treaz". Urmează în cîteva numere succesive expertize practice pigmentate de un secret umor al situaţiei, căci totul viza ironic credulitatea inocenţilor. Maliţia era împinsă pînă la a scoate dintr-o singură fotografie, **a ei**, un dublu portret (şi al pretendentului) cu aerul maximei virtuozităţi fiziognomice. Dar inevitabil, apărea plictiseala şi venea atunci rîndul lui Aristarc de a „bagateliza" cititul prozelor într-o cronică a mizantropului (**Lumea**, 3 martie 1946), cu vizibila plăcere de a crea derută cu privire la identitatea isteţului Paracelsus şi a metodei sale în sine. Însă Aristarc însuşi tăcuse cea mai curată fiziognomie în articolul intitulat **Indiferenţa** de la 13 ianuarie („Am văzut cazuri de apatie şi la femei. Acestea sînt în general planturoase şi cu pometii obrajilor proeminenţi. Buzele le sînt groase, răsfrînte" etc. etc.). Nu încercase altădată Aristarc să se dezică, de cine credeţi? — de G. Călinescu? Mistificaţiile acestea inocente intrau şi ele, se vede treaba, în tehnica jocului recreativ.

Un procedeu reluat şi el de la **Jurnalul literar** era al parodiilor. Acolo o parodie îşi trăgea seva din imagismul floral al lui Ionel Teodoreanu, altele polemizau cu hermetismul manierist al lui Dan Botta („Pe un limfatic plai / La sublimul rai / Nu fii sibilină / Piatră alcalină" ş.a.m.d.), în **Lumea** este parodiat dadaismul lui Tzara şi în două delicioase piese este pastişat arghezismul („Cîntec de adormit Mitzura" — 2 iunie, şi „Duhovnicească" — 16 iunie) sub pseudonimul **Capricorn al doilea**, mod fin de raportare la meteorica existenţă a revistei editată de Călinescu în 1930.

În fine, ultima suită de pseudonime aparţine perioadei de la **Naţiunea**. Şi aici Călinescu schimbă numele precum pieile şarpele. Articole polemice, care se cereau purgate de orice reziduu personalist, apar iscălite **Justus** sau **istoric**. Anumite detalii l-ar indica uneori şi sub pseudonimele **Aladin, Sixt** — dar de fiecare dată trebuie procedat cu tactul impus de situaţia ştiută că nu odată redacţiile preiau cîte un pseudonim în folosinţă colectivă. Încă odată gustul pentru pastişă al lui G. Călinescu iese la lumină într-un savuros pamflet în care se mimează stilul cronicăresc, cu arome arhaice, alcătuind **Hronicul ciocoimii româno-moldo-vlahilor** atribuit unui **Gheorghe Uricariul**. Iată începutul predosloviei, publicată la 18 decembrie 1946: „Norocit este, iubite cititorule, omul care-le s-au născut cu darul voroavei, că cu acea voroavă toate tîmplările lumii şi învăţăturile cu mare socoteală şi tocmeală cuprinzîndu-le şi cu nemurire împodobindu-le vrednic se face întrebările soficeşti a le deslega, cum s-au zidit lumea din Haos, adecă den amestecarea lucrurilor şi stihiilor, au den ou, au den apă, au den seminţe, precum scrie în stihurile sale poeticul Ovidie, iară pildele şi ispitele tîmplărilor şi vremurilor trecute ca pe o tablă zugrăvită punîndu-le pre cei tineri întru ocîrmuire înţelepteşte, pe cei bătrîni mai isteţi face-i. Că nime azi de strămoşul nostru Adam şi strămoaşa noastră Eva, nice de Ileana frumoasa crăiasă din vechime pentru care s-au războit grecii şi troadenii, nice de Dechebal, craiul dachilor„ iproci nemica n-ar şti. Drept au grăit acel vestit dascăl şi sfetnic rîmlenesc Chichero care-le pre istorie a vieţii omeneşti vistierie şi şcoală de svat pentru ocîrmuirea oştilor şi prea puternicii împăraţi o numeşte. Ce măcar că scrisoarea a ştiinţei iscusită icoană este, mulţi sînt aceia care spre ocara oamenilor, scriu basme şi lucruri de şagă, smintind istoriile neci gîndesc a da samă de cele ce scriu...".

Pentru o serie de „fişe parlamentare" redactate în octombrie 1947 se botează pe rînd Machiavel, Guicciardini, Aretino, Selfabadil şi. în spiritul primului, Belphegor. Din Francesco Guicciardini se culeseseră un număr de **cugetări** în **Jurnalul literar** din 23 aprilie 1939 iar teoriile lui Machiavel le comentase de attîtea ori, între altele à propos de „arta disimulaţiei" în **Lumea** din 7 oct. 1945. Pentru ilustrarea acestei ipostaze de „reporter parlamentar" este deajuns reactualizarea „fişei" inaugurale: „Părintele Gala Galaction are în Parlament o frecvenţă eminentă. Vine devreme şi pleacă la închiderea şedinţei. Stă în tribuna stîngă lîngă doamna Maria Rosetti şi cu toate că are o fluidă barbă albă pare tot aşa de femenin. Sutanele îi foşnesc mătăsos şi numai ghetele solide trădează spiţa lui Adam. Are mersul iute, silueta muşculoasă ca a lui Moise de Michelangelo, cu care seamănă izbitor. E sănătos tun, deşi se vaetă decorativ de suferinţe fizice. Suspectează pe toată lumea de tinereţe... „Măi, tu cîţi ani ai?" întreabă sfinţia sa matusalemic. — 50! — i se răspunde. „Eşti tinerel de tot!". Părintele Galaction e hotărît să se retragă la mînăstire (aşa cel puţin spune), deocamdată se învîrteşte asiduu în lumea noastră profană. Intimidat de aspectul său apostolic, şi printr-o vagă idee că în apropiere şade d-na Rosetti i-am sărutat într-o zi mîna. Astfel de gesturi fără paradox în mediu clerical, nu sînt inedite pentru sfinţia sa. Pregătit, prin experienţă, mi-a ridicat mîna şi mi-a sărutat-o la rîndu-i. A fost în Camera noastră un moment de reevocare a Generalnicei Obşteşti Adunări cu plecăciuni şi sărutări de mîini" (**Naţiunea**, 20 oct. 1947, iscălit **Belphegor**).

Cînd prilejurile erau epuizate, G. Călinescu îşi creea, cum se vede, pretexte, îşi inventa interlocutori şi nu epuiza niciodată motivele de a întreţine nesecatul său dialog cu sine însuşi. De aici impresia de umoare instabilă şi pripita impresie că nu i se pot preciza constantele. Nimic mai fals! Cunoscînd eroarea, Călinescu spera s-o corecteze alcătuindu-şi acest auto-portret fugitiv: „Prima impresie redacţională este că cu G. Călinescu nu se poate lucra. E autoritar, hotărît a nu ceda o iotă din hotărîrile lui, plin de amor propriu şi iritabil din te miri ce. Te prinzi că mîine trînteşte uşa şi nu mai vine. Umoare inegală. Azi amabil şi modest cu toată lumea, mîine posac şi aspru în vorbire.

Cu toate acestea alţii au plecat, G. Călinescu rămîne, cu entuziasm nealterat, deşi cu crize de descurajare. Ceea ce pare amor propriu şi infatuare reprezintă un mare sentiment al corpului intelectual din care face parte. Înţelege să se aibă stimă şi încredere în scriitor şi jurnalist. Spiritul autoritar provine din ideea pe care şi-o face despre muncă. Infatigabil, ar voi ca şi ceilalţi să umble prin biblioteci, să studieze, să se sistematizeze. Se vîră în toate, întocmeşte proiecte la toate paginile şi la toate rubricile, scrie singur articole specimen, taie cu foarfeca (informaţii) literare şi le lipeşte cu pelikanol, se disperă pentru o linie prost aşezată, se zbate o lună pentru o vignetă, în fine se descurajează şi dispare pentru cîtăva vreme.

Telefonul tîrîie interminabil. G. Călinescu nu răspunde. Apoi filozof, directorul nu abandonează lupta, se resemnează cu ceea ce poate face.

Ocupat pînă peste cap, directorul fuge de conferinţe, reuniuni, nu şi de munca de redacţie. Dacă faci prinsoare că nu va scrie un articol, pierzi. E în stare a veni cu un pachet de manuscrise de la articolul de fond pînă la o casetă publicitară. Pentru numărul acesta i s-a propus să scrie articolul de fond cît mai caligrafic, în vederea unui facsimil şi i s-a oferit o sticluţă cu tuş de China, Cormoran şi un toc ad-hoc şi o foaie de hîrtie pergament. Directorul le-a luat fără nici o obiecţie şi s-a executat.

Nu gustă şedinţele de comitet. Cu un gest din mînă, a plictiseală, dă a înţelege că a priceput. Reputaţia sa de observator maliţios îl face suspectabil, şi amicii îl supraveghează cu coada ochiului, de nu cumva meditează vreo fişă. E lucid chiar cînd se supără. Pricepe de ce zîmbeşte altul şi se amuză secret de opinia lui.

E sincer, direct în vorbă, cu oroare de clişee şi prudenţă, şi fiindcă e prea ingenuu pare disimulat. Merge pe jos, refuză să se urce în automobil cînd e invitat de alţii. În stil îi repugnă limbajul crud şi cînd e convins că trebuie să înfigă sabia în adevăr, îşi scoate măcar pălăria". (**Naţiunea**, 1 dec. 1947).

Fâptura fizică a lui G. Călinescu s-a topit în vămile posterităţii, exact în preajma ideilor lui Marte, acum patru ani, dar circulaţia sporită a cărţilor lui în acest răstimp, efervescenţa spirituală în plină creştere şi înnoirea ideilor sale, totul încredinţează că el continuă a exista mai prezent astăzi decît ieri şi, desigur, mai prezent mîine decît astăzi.

Geo ŞERBAN

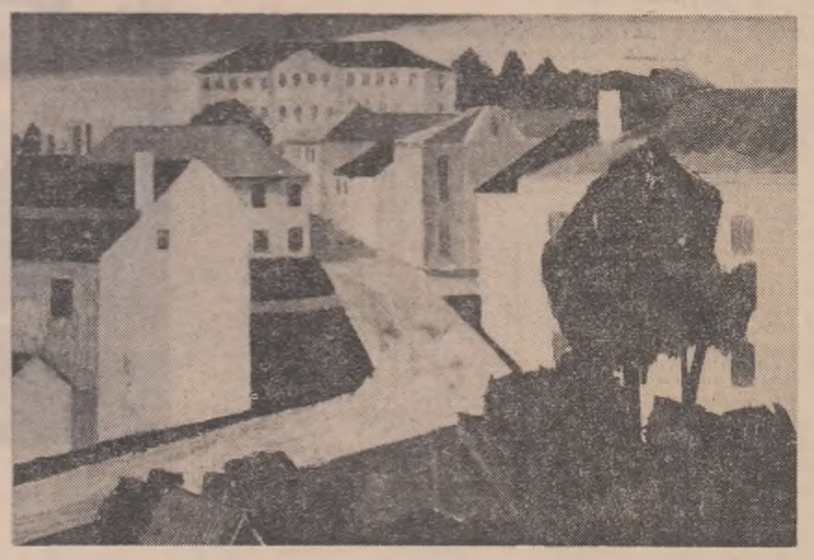

AUREL ANIŢEI — PEISAJ CU CASE

ARHIVA ARGHEZI

„AU CHEVAL BLANC"

Momentul plecării lui Arghezi din ţară şi al stabilirii lui iniţiale în Elveţia, petrecut în anul 1905, se pare că e necesar a fi punctat cu cîteva precizări şi povestiri în care chiar mărturisirile ex-ierodiaconului Iosif Theodorescu, notate cu exactitate, vor putea stabili piatra de hotar a unor situaţii, spre a nu se isca eventuale comentarii aproximative sau nedorite confuzii biografice.

Călugăr fiind, hotărăşte singur *plecarea din Bucureşti şi, cum era firesc, îşi anunţă superiorul, pe mitropolitul Iosif Gheorghian, care-i era naş de călugărie — acesta i-a dat şi numele de* Iosif *pe care, în dubla amintire, atît a timpului petrecut în mînăstire cît şi a iubitului său naş spiritual, l-a transmis, la botezul de pruncie, celui ce semnează aceste rînduri... Spre a-i asigura un adăpost spiritual, mitropolitul se sfătuieşte cu arhiepiscopul Dominique Jaquet, care-i dă o scrisoare de recomandare. Tînărul plecat din cinul monahicesc o foloseşte numai ca prim punct de reper în noua lume, laică, în care se hotărîse ferm să păşească şi nu ca o punte de legătură în continuarea studiilor teologice — episod ce va face obiectul unei pagini deosebite.*

Pleacă cu trenul însoţit de un geamantan cu manuscrise şi note din mînăstire, care-i vor folosi mai tîrziu la închegarea volumului Icoane de lemn *şi altor tablete sau Bilete de papagal. El coboară la „Fribourg in Schweitz" unde, la recomandarea călătorului cu care intrase în vorbă, armurierul Teophile Büser, trage la hotelul „Au Cheval Blanc"...*

Identificarea în peisajul urban, total schimbat, a locului unde fusese acest hotel aşezat între trei fîntîni de adăpat caii diligenţelor aici oprite, nu a fost, evident prea uşoară. Cercetări amănunţite la faţa locului au dus la recunoaşterea unor locuri citate în scrierile lui Arghezi sau rămase în note ale subsemnatului după o serie de povestiri de călătorie — unele de un splendid pitoresc.

„Mă duc, povesteşte Arghezi, „Au Cheval Blanc" şi intru într-un fel de biserică imensă, o sală grandioasă, mizerabil de grandioasă, enormă, unde mirosea a grajd; dar un miros agreabil. Tot Fribourg-ul mirosea a bălegar de cal, curat... Intru în hotel: văd pachete imense, mii de pachete de fîn în sala asta vastă. Jos, într-un colţ, grajdul cu cîţiva cai, o diligenţă — erau ultimele diligenţe mici care se mai găseau în partea locului unde se instalase calea ferată; dar pentru drumurile mai scurte se întrebuinţa cîte o diligenţă, care mi-a adus aminte de trăsurile noastre de Herasca... Erau nişte trăsuri acoperite cu piele. Erau foarte cunoscute pentru drumuri mai lungi, cu toate că aveam şi noi cale ferată. Pentru 20—30 kilometri intrai într-o trăsură de asta de Herasca şi-ţi făceai treaba... Mi s-a dat o cameră şi o luminare... Eram foarte obosit. M-am culcat şi după ce am stins luminarea am simţit pe mine sute de mii de ace; ce dracu-i asta?!... Erau păduchi!.. Ăsta era un hotel pentru grăjdari, pentru vizitii, pentru oameni care n-aveau timp nici să se spele şi nici nu se spălau!... A doua zi am început să caut pe părintele Dominique Jaquet. L-am găsit la Universitate. M-a primit foarte bine. Îi plăcea că sînt român; îşi aducea aminte de România cu emoţie... Nu eram îmbrăcat călugăr. Mi-am tăiat, la despărţirea de Bucureşti, părul în casa lui Cocea şi mi-am făcut un costum nou cu care am plecat. M-am şi fotografiat în el, am trimis o fotografie în Bucureşti lui Galaction, am mai păstrat şi eu una, care cred că s-a pierdut... Plecasem în noiembrie. Îmi aduc aminte şi ziua: 7 noiembrie 1905"...

După 63 de ani, priveliştea acestui colţ de oraş din chiar centrul lui, păstrează numai atmosfera înconjurătoare punctată de firmele ovale, învechite, ale altor hoteluri rămase intacte pînă azi. Neschimbată era numai intrarea şi faţada mînăstirii Cordelierilor, în dreptul căreia în august 1959 Arghezi îşi amintea:

„Uşa asta şi zidurile sînt singurele lucruri care-mi aduc aminte venirea la Fribourg. Clădirea, cel puţin pe dinafară, pare neschimbată ca şi poarta asta masivă cu dantelăriile ei în lemn... Eu stam într-o încăpere asemănătoare chiliilor noastre, la un etaj interior. Acolo îmi perfecţionam, noaptea, unele note luate în timpul zilei la Bibliotecă sau ascultînd unele cursuri care mă interesau. Pe dosul foilor cu note exersam condeiul cu versuri, dintre care cîteva le-am păstrat pentru mai tîrziu... Începusem să găsesc aici atmosfera care îmi trebuia... Elveţia este şi acum ţara unde pot lucra liniştit şi unde aş mai vrea să stau vreo doi, trei ani, ca să pun la punct cîteva proiecte mai vechi, printre care şi Viaţa sfîntului Pavel, *care a fost un mare cărturar... Într-un fel tînjesc după o chilie aici în Elveţia, unde aş putea lucra cu elanul din tinereţe. Climatul spiritual şi ambianţele felurite de viaţă mi-au priit şi îmi priesc în Elveţia. Dacă n-aş fi cunoscut Elveţia prin Fribourg şi prin Geneva, nu cred că aş fi putut scrie cum am scris. Elveţia e o şcoală dincolo de universitate, biserică şi bibliotecă. Poate că din motive asemănătoare a stat pe aici şi Lenin, măcar că a fost ateu şi revoluţionar: şi el a avut nevoie, la un moment dat, de liniştea Elveţiei"...*

Baruţu T. ARGHEZI

NORA IUGA

Venea uneori...

Venea uneori cu narcise
în patul meu tulbure-n zori
avea o lumină pe creştet
şi-mi lăsa un cuţit în uşori,
mirosea a lemn umed de sălcii
şi era ca un mînz fugărit
pipăiam lîngă mine bărbatul
vinovată credeam c-a murit,
erau albe cearceafuri pe frînghii
eu tăiam un curcan îndopat
sînge cald mi-a pătruns pe sub unghii
un beţiv lîngă zid a vomat
oh, grădinile-acelea umflate
cu parfumuri încinse tîrzii
şi vioara lui tata la uşe
cu urme de dinţi de copii.

Am trecut prin coridă...

Mie mi-a spus el azi noapte
c-am trecut prin corida pustie
după ce trupul i-a fost înjunghiat
de şapte flaute din os de bărbat
mie mi-a spus c-am dansat

pe urmă-a tăcut mi se pare
cînd rana în soare şi-a-nchis
şi de-atunci îi port în spinare
copilul de-un roşu aprins
e-o lene în carnea mea falsă
şi umbra-mi dispare mereu
în corida întinsă pe masă
înfig cuţitul în dumnezeu
şi mănînc şi mănînc în neştire
el tipă în mine-nviat
copilul sub haina de mire
mi-ascunde capul tăiat.

Poate un abur...

Poate un abur era
umbra lor pe şosea
poate-un rîu de răşină
pe-un pat de puşcă prelins
şi un şarpe suav
în rădăcină învins

aşa a trecut viaductul
un punct de lumină

aveau doi miei albi
la picioare-nhămaţi
grei de soare-n iarbă
s-au închis vinovaţi
şi din rănita ruptă
au căzut pe-nserat
un cap de femeie
şi-un trunchi de bărbat

Menirea lui Hamlet

Mă-ntorc în nunta mea
ca un crin
cu trei zulufi veştejiţi sub bonetă
butonul meu clopot
butonul meu fiu
butonul meu Hamlet
cu trupul în bernă
— ce şoarece trist
a iubit sub perdea —
prea roşu paharul
golit peste bezna rotundă;
desface groparul
un nou neumbiat
de degete reci
şi curg în cetate
şerpi dulci de alcovuri materne
nebunul pluteşte pe ape
cu voalul miresii de gît
şi flutură steagul de pace
pe trupul lui alb de-mprumut.

AURA VÎNTU-IONESCU

Rapsodie în alb-negru

Rebus,
Joc de societate
Pătrăţele albe
Sau negre
Înşirate
Una lîngă alta,
Încerc să le despart
Dar nu se poate
Se-nlănţuie strîns
Şi unele şi celelalte
Şi numai ştiu care e zi,
Care e noapte...

Întunecare

În ochi se stinge ceva...
Se micşorează lumina luminii...
Cade de sus ca umbra de voal
Catifeaua moale şi deasă a serii
Din ce în ce mai grea,
Ca un zid de marmoră neagră.

CRISTINA TACOI

Cu alt nume ochii

Pogoară mai jos decît îndoiala
cu alt nume ochii, şi poate nu văd..
Timpul cu alte măsuri cîntărit
scade spre spaimă
pe albia unui Golfstream
cîndva încălzit de bemoli şi de alge

În nemişcare lucind, la mine întrunzesc
pe spinarea copacului numai surpare
cu alt nume ochii, şi poate binevoitori
nu ştiu de plînsul
înclinat sub steaua moartă
mult mai tandră în rotire
decît sunetul, — acum...

Vreodată plîngînd

Vreodată plîngînd Ariel
înşeală păsările,
într-o vale închisă cu şopîrle
alergînd spre cuiburi de lînă.
Aproape în flăcări recifele
ignoră graţia multiplă
a saxifragei de pe coline

Rîde galben roata soarelui
pe spate; acela care pleacă
vînător cu armele nu-şi pierde
credinţa, nu e vreodată noapte
cînd mori, numeşte cuvîntul
legănat fără sfîrşit lîngă genunchii
noştri, rîu pedepsit, ce frumuseţe i?..

FLORIN PUCA „CIUDATUL ORFEU"

MIRON RADU PARASCHIVESCU

jurnalul unui cobai

1940

. . . . . .

Iată o lună și jumătate de cînd am lăsat cu totul în paragină acest caiet. Și știu bine de ce mi-am îngăduit s-o fac. Mai întîi, fiindcă s-a reîntors Loti și credeam că va fi o reîntoarcere definitivă. Credeam, vorba vine; doream.

Dar mai e ceva: fiindcă nu-l scriu numai pentru mine. Știu, azi, cu precizie: jurnalul meu e o carte ca oricare alta, a cărei publicare o rîvnesc și-o pregătesc. De aceea mi-am permis să amîn atîta însemnările astea: le consider tot sub semnul viitorului, iar nu sub al clipei în care se nasc.

Și, fiindcă deocamdată nu puteam să-l citesc oricui, ca pe un articol sau ca pe-un capitol de carte, nu i l-am citit decît lui Loti. Care, cunoscîndu-mă dincolo de marginile îngăduite unui amor, m-a și părăsit.

Înțeleg însă azi mai bine ca oricînd o seamă de lucruri: înțeleg (și învăț) că pe-o iubită trebuie s-o ai părtașă numai la certitudinile tale, dar niciodată la întrebările, îndoielile, nesiguranțele care te frămîntă. Fiindcă am tratat-o pe Loti altfel decît în iubită pură și simplă, m-a părăsit. Cu atît mai rău pentru mine! Veșnica mea indiscreție m-a denunțat, m-a trădat.

*

Singur pe lume, ca-n Hector Malot, ca un Rémy bătrîn, ce-mi rămînea de făcut? Nimic, decît să mă cufund într-o muncă imbecilizantă și abrutizantă, ce-mi interzice să mai gîndesc, dar în schimb îmi pretinde un mare lucru: răspundere. De-aceea am acceptat să fiu corector-șef. De la nouă seara la cinci dimineața, eu nu mai sînt eu; îmi ies din mine. Sînt un funcționar corect, nici mai bun nici mai rău decît altul. Și, de tot ce n-am putut răspunde în fața dragostei mele, a viitorului meu și a mea însumi, răspund în fața direcției gazetei. E o soluție, chiar dacă nu cea mai fericită. E o penitență, dar e și o ucenicie pentru mine însumi, cel de mai tîrziu, în orice caz profitabilă: educarea simțului răspunderii.

*

Evident, trebuie să mă pregătesc. Dacă azi n-am prilejul și posibilitatea de la 20 de ani, să mă închid într-o mediocritate spornică, să fug de toți și de toate și să-mi văd doar de întrebările, de chinurile și tristețea singurătății mele. — mi-am realizat un astfel de refugiu. M-am izolat într-o pensiune, una din acele pensiuni care au constituit subiecte de cărți, de obicei proaste, nu din vina autorilor, dar fiindcă o pensiune descrisă în cărți duce la nivelul de cancan, de mică bîrfeală de țață, nu la o viziune asupra lumii; într-o pensiune trăiești o condiție asupra căreia n-ai ce reflecta, ca o despăduchiere ce n-are nimic, dar absolut nimic dincolo de asta.

Dacă o să am banii necesari, sper să rămîn aici măcar un an-doi. Sînt într-o singurătate desăvîrșită, într-un bîrlog. N-o să mai schimb de la o lună la alta camera mobilată, n-o să mai colind birturile.

Nici cu locatarii nu stau de vorbă, fiindcă nu le-nțeleg nici ungurească, nici englezească, nici nemțească. Am să muncesc la gazetă, am să citesc și am să scriu acasă. Am pus punct oricărei „aventuri"; de altfel, aventurile mele, atît de meschine, atît de confecționate, erau anume ca să-mi verific posibilitățile și să-mi demonstrez mie însumi că Loti și dragostea mea pentru ea nu erau o robire, niște cătușe pentru mine. Acum, după ce mi-am dovedit-o cu vîrf și îndesat, micile escapade nu mai au nici un rost și nu-mi mai oferă nici o ispitire.

Dacă am să pot rămîne mai multă vreme aici, sper să mă situez bine în acest *no man's land*, în această schimnicie urbană, care e cred, orice pensiune cosmopolită și poliglotă.

*

Azi după masă, am revăzut, împreună cu Iliu, „Fin du Jour". Îngrozitor și deprimant, filmul mi-a reconfirmat și mi-a precizat cum nu se putea mai limpede, o seamă de lucruri. Mai întîi, poziția Franței. E atîta duh putred, atîta profundă decadență în filmul ăsta, izvorît din spiritul obosit al Franței de azi. Văzîndu-l, înțelegi cît se poate de bine că Franța trebuia să sfîrșească așa cum a sfîrșit-o, cînd îți dai seama că inteligența burgheză dintr-însa (care a dat și „Pépé", și „Bestia umană", și „Quai des Brumes", și „Fin du Jour") mergea spre acest final; se împlinea pe panta ei declinantă, pe care n-a ncercat s-o schimbe nici cu comunismul, nici cu fascismul, tocmai pentru ca spiritul *burghez al Franței* să nu se trădeze pe sine, să nu se abată de la drumul lui.

Pe urmă, mai e în film și problema ratării. A ratării pe care-o simt și eu în mine și pe care-aș putea-o defini exact. Fiindcă a rata însemnează a vrea mai mult, nu mai puțin decît poți, pe de o parte: iar pe de alta, a vrea mai tîrziu sau mai devreme ceea ce prevezi și poți înfăptui. Această înțelegere mi-ar îngădui, poate, să scap de ratare. Dar morbul unei ratări e înlăuntrul, nu în condițiile exterioare.

În Franța de pînă ieri, de pildă, puteai rata numai din pricina ta, numai ca să nu te trădezi pe tine: dar posibilitățile de scăpare, de a evita ratarea, erau infinite. Ori, tocmai asta mi se pare că e greu: să faci mîine ceea ce vrei și poți face azi; iar nu de-a-ndoaselea să faci azi ceea ce vrei și poți numai mîine face. Or, eu unul, nu pot nici să renunț la un lucru pe care l-am pierdut azi, nici

fragmente

să mă-npac azi numai cu gîndul la ceea ce e posibil să fac mîine. O tiranică sete de a avea totul, sete de concret și imediat, mă face să nu cunosc nici resemnarea, nici răbdarea, care e cealaltă față a resemnării.

*

În România, spunea pe bună dreptate Iliu, totul e pe dimensiuni mici. De aceea, nici ratarea (nici realizarea) nu însemnează aici mare lucru. „Ratarea — spunea el foarte bine — pînă și ea, devine lucrativă în România". Și, am completat eu, asta fiindcă sîntem așezați în roza-vînturilor, vorba marelui ratat, Nae Ionescu, unde orice calitate și orice defect pot fi convertite în misitie națională sau internațională. Nimic nu e mare în România, nici diavolescul, nici îngerescul, — nici bunul, nici răul. Sînt împăcat: pot fi un ratat oarecare, cum aș fi putut fi un biruitor oarecare. Rămîne numai să-mi precizez limitele pe care-ncep, cred, să mi le cunosc ceva mai bine.

6 August

În tabloul al XIII-lea din „Ratații" lui Lenormand, găsesc definiția admirabilă a ratării: „J'ai parfois l'impression que nous nous survivons... que nos veritables vies sont terminées depuis longtemps".

*

Cu toată singurătatea mea, sau poate de aceea, simt o puternică nevoie de a mă dărui. Comunismul, asta a însemnat pentru mine. Serviciul Social, la fel. De aceea m-am și dus ieri la Sârbu și i-am vorbit deschis; a înțeles, mi se pare, întocmai totul — și ne-am înțeles amîndoi. Dacă n-o fi și asta încă una din greșelile mele, atunci pot crede că-n omul ăsta și-n mișcarea pe care el o servește cu atîta ardoare, se află sîmburele unei organizări a României. Mi-a trebuit un steag sub care să lupt. Îl am; sau, mai curînd, îmi place să sper că-l am.

Oricum, rostul României în istorie, poziția și condițiile evoluției ei spornice mă preocupă din ce în ce mai mult. Aproape totul trebuie raportat la dimensiunile țării și la soarta ei viitoare. În perspectiva asta, fiece gest, fiece act individual își capătă măsura, proporțiile și locul lui. *Să devii răspunzător.* Iată condiția unei adevărate conștiințe și vieți civice. Dar e cu putință lucrul ăsta aici, „aux portes de l'Orient, où tout est pris a la légère" ?...

. . . . . .

10 August, Sighișoara

Că am să fiu aici, și de ce sînt, n-am știut pînă alaltăieri. E un concediu dorit dar neașteptat. Oricum, e bine.

CASA

Casa în care s-a nimerit să locuiesc anul ăsta, mi se pare cea mai frumoasă din cîte-am avut în Sighișoara; și cînd spun asta știu că sînt ingrat, că odaia închiriată acum două veri la soții Höhr nu era întru nimic nevrednică față de asta de-acuma; dar eu sînt aici, la Sighișoara, oarecum ca-n casa mea; și-mi place să schimb interiorul din timp în timp. Evident, cea mai nouă odaie este și cea mai bună.

Adevărat e că puține case atît de largi, de luminoase și rînduite am pomenit de cînd m-am tot aflat pe-aici. Dar Sighișoara de anul ăsta e mai frumoasă decît oricare altă, și unde-i am fost oaspete pe neginduite.

Dacă nu era intervenția inopinată a unui guvern de rușine, care să mă caute cu lumînarea cînta lanterna a unor agenți de poliție, trimeși în monom la redacție să-mi afle domiciliul, dacă nu se nimerea Ion portarul, cerberul de boxă cel mai deștept, mai persuasiv și energic al instituției, care i-a muștit pe toți la un loc și pe fiecare în parte, dacă n-ar fi fost, în sfîrșit, și bruma de noroc al meu, care m-a mînat la redacție la un ceas nebănuit, dacă și iar dacă de-astea multe și mărunte, — șnapanii și dălcăuții lăsați de un patron șmecher și de un ministru imbecil, cu puteri de satrap asupra gazetei, slugoii ajunși peste noapte stăpîni, nu s-ar fi gîndit nici o clipă că oaselor mele le trebuie neapărat și nițică osînză, chiar dacă nu atîta și de-o atît de albă calitate ca aceea care căptușește cu imense perne de puf, înțeleptele buci ale prim-redactorului, numite de bietul Gică Vîlceanu, vulgar și tîrtiță.

Așadar, trăiască geniul Siguranței Generale, al lui Ionică portarul și cel cît o fi fiind ai domnului general David Popescu, treime care mi-a impus un concediu ilimitat și nemairîvnit pe anul ăsta!

La Sighișoara m-am dus cu intuiția certă pe care ți-o dau dragostea și amintirile trainice. În cele mai grele ceasuri, aici am găsit adăpost și liniște.

Liniște. Tocmai acuma, pătrunzînd-o în toată adîncimea ei, de apă limpezită și rară, ceasul din turnul cel mare a bătut odată, un sfert, demonstrativ. Ca să nu uiți cumva, că aripa timpului se zbate totuși, în această eternitate...

Locuiesc, evident, în Cetate: mi se pare frumoasă întîlnirea asta, în refugiul pe care — după atîția secoli — un gazetăraș român și-i află în fosta reședință a lui Vlad Dracul și a grofilor sași.

...Casa în care s-a nimerit să locuiesc e de culoarea fisticului, niței mai îngălbenit de soare, și cu ghizdurile porții și ferestrelor de un roșu aproape carnal. Totul seamănă cu un fruct mare, a cărui coajă groasă s-a despicat în vreo două locuri, darnic.

Anul ăsta (poate încă de-acum un an), Cetatea prezintă mici modificări de administrație municipală. Strada Școalei se cheamă acuma, după numele unui poet localnic, Mihail Albert, iar o seamă din numele frumoase și evocative ale ulicioarelor, care tot în „Gasse" își spun, au fost impopotonate cu nume proprii din geografia și istoria războiului trecut. „Strada Oituz" și „Strada Mărășești". În inima cetății sună, — tocmai acuma, cînd tratăm cu ungurii, la Severin, retrocedări teritoriale, și cînd bietul Dobre (în sfîrșit, ministru!) explică în țigăneasca lui teologală necesitatea unei înfrățiri, văz Doamne, culturale, germano-române, dar mai mult germană decît română, — cel puțin nepotrivit. Aș spune ridicul dacă, în afară de-o stăpînire căzută pe ultima treaptă a decrepitudinei, n-ar fi vorba și de un popor a cărui voință n-a mai fost consultată de trei ani încheiați. În definitiv, ce interesează? Dacă trăiește încă, să-i fie de bine! Pulsul, i l-o lua Dumnezeu, cînd o vrea el.

Afară de numele străzilor, au fost schimbate și numerele la case. Așa, de pildă, casa lui Cocea, pe care-o știam stînd sub numărul 10, prezintă acum, în acțiunile anumitor societăți, o urcare de 70%, adică 17.

Noua guvernare, forte și în uniformă, n-a vrut să treacă prin cele șase sute de ani ale cetății, fără să-și lase nepieritoarea-i urmă. Dacă e vorba de uniforme, de insigne și tinicheluțe, să recunosc, într-adevăr, că nicăiri acestea nu-și aflau o potriveală mai fericită.

*

Pentru o confruntare Iorga — Arghezi: M-am întrebat mereu de ce s-or fi înfruntînd atîta. Iorga nu a vorbit și nu vorbește de țara românească altfel decît în elogii; critica lui, chiar și învierșunată, este învăluită sub faldurile largi ale unei judecăți de ordin general, taman în măsura în care Arghezi arde, biciuiește, blesteamă și înjură. Amîndoi o fac din dragoste pentru țara asta. Dar să vezi, numai, probă de stil! Scrie unul: „Un întreg poem, plin de mișcare" (pag. 46 din „Sfaturi pe întuneric", vol. III), iar altul mușcește și el sintaxa, întoarce fraza și răsucește vorbele; dar Iorga — profesorul — *gîndește* așa, pe cînd Arghezi *face*. Unul nu poate altfel, — altul poate cu socoteală și meșteșug. În această deosebire de metodă, eu văd una mai străfundă: dintre un intuitiv al ideilor și un spițer al cuvintelor. Și nu-i chiar ăsta spiritul românesc, în îndoitele lui fețe, complimentare?

ROBERT SABATIER

Prietenii dispăruți

O, așteptam un prieten, găsit-am doar o umbră.
Se-ntinse-atîta vremea, toți prietenii-au murit.
Din mine-afară umblu, în ghiarele-așteptării
Și mițe trec mihnite prin ochiul meu sleit.

Ah! De mă izgoniră — eu, fiul, izgonit,
Cu numele ce-ai face care de cer mi-i dat?
Sînt sfîșiatul vremii acestei denizoni
Ce inventînd cuvinte și-ascunde-adînca rană.

Ce-mi sînt aceste păsări, și pești, și nevăstuici
De mi-i pustiu bîrlogul, cu duhul dezgolit?
Sînt supraviețuitorul, cel care plînge-n visuri
De care nu se știe decît că a trăit.

O, așteptam un prieten, găsit-am doar o mască
Și caut trist o față pe care s-o anin.
Mă-aștept pe mine-o umbră ce-n treccăt va să nască.
Răsfrîngerec mă vede și-i fără de suspin.

Obrazul

Precum un cancer, ca o fiară-n mine,
Trăiește un obraz. Se-nchide, se deschide.
E-o gură, — o rană, — o caracatiță,
Se-arată, se hrănește, se digeră
Și-mi nimicește, -mi sfîșie durata.
Mi-e rău în lesul meu întreaga noapte.
Toracele mi s-a tăiat cu fierăstrăul
Zvîrîitu-mi-s-a inima bătrînă
Și glodurile-i în nămolul unui rîu stătut.
Îmi moare bărbăția, dar carnea mea coruptă
E nesfîrșită, viața nesfîrșită.
Obraz cernit, o dragoste minjite-nlăcrimare,
Rămîi cu mine, pojură și parazit.
Căci noi trăim atît de bine-atît de rău de-olaltă
Și să ne sfîșiem, dar, sfîșiat, sfîșietori
Înaltul soare să se-ntindă ca un mușchiu.

Omul jupuit

Prin țara asta trec oameni de sticlă,
Cu inimi dezvelite, planșe anatomice.
O întocmire ultimitoare îi contemplă.

Natură, lăudată fii! Artera cînt,
Eu cînd plămînul, mușchiul care se anină
Și rosul sînge-ntreaga carne înglnd.

Deplin prieten, mai lins ca unghiile mele,
Departe de-acest tors dat nu-i să dormi.
Oglindă,-oglindă pentrucă fiind opacă
Dar cît de-asemeni și cu cellait orb.

Oameni de degete, de guri și de urechi,
Nicicînd cuvintele nu fură mai vădite
Decît ca-n cadri-acestia de palate și de drumuri
Prin noptile-nflorind ca niște flori.

Ființiilor li-e sete, buzele noastre le adapă.
Să adormim. Achilli fără homer:
Sîngele cald al zilei ni-i singura bravură.

Desen de ȘTEFĂNUȚĂ SABIN

Ornicul de nisip

A muri e-o sărbătoare
Pentru biruitorii vremii

Sinucigașii trec
Doi cîte doi sub lună,
Buze pentru buze, schimb
De sărutori, de murmure.
Pasăre, spune tînguirea.
Tigru, spune poemul.
Om, spune tăcerea.

Noaptea, femeile ard
Ca să renască-n zori
Șerpi lungi alunecă
În visele morților.

Cuvintele mănîncă gura
Celui care le spune.

Fluture? — Crepuscul.
Freamăt? Nu. Cîteva pietre
Prin găurile unui craniu.
Vase, juvaeruri, potire
Și bucate moarte.

Și fără un strigăt, marea.
Fără o căință, cerul
Fără un zîmbet, un arbore
Tremurînd din lemnul său uscat.

Plete de iarbă verde,
Plete de zăpadă și de umbră,
Vibrați în vîntul negru.

Sărbătoarea

Privește-mi calul, pruncul meu frumos,
Prinde-i căpăstrul și pornește-n vînt.
Dar tu ești mort, copil frumos, tu tremuri.
Eu îți iubeam atîta oasele și pielea și-a ta gură
Și zîmbetul, abis privirii mele.

Pasărea nopții-al cărei stins penet
Distruge focu-mi lunecă alături.
Oh, dublu sînt și farmecul nocturn
Făcu din mine-un prea ciudat mort viu
Care departe de-ale voastre trupuri, prunci,
vă cheamă.

'Nainte de-a fi om tot pruncul piere
Și fiecare, ce purta în el a frînt.
Adio, timp! Ucis acest strigoi se cere,
Nădejde ce-i. Adio! timp de scrum și vînt
Orz, grîu, măr și mireasmă și tăcere.

Privește-mi, prunc frumos, scheletu-n soare,
Femurul ia-mi și-aruncă-mi-l în zări.
Mi-i teasta-n tot mai rostogolitoare.
Sînt jocuri triste-atît de triste-n zori.
Că mori fără să-aștepți vre-o sărbătoare.

Desfătările

Frumoasă-atît că-n viață de chin ești osîndit
După ce-a ei lumină ți-a părăsit privirea,

A nopților regină, cea pentru care mori,
Pe degete cu stele, trece-n grădina mea.

Și pieptul mi se umflă și-atît de-aproape zeu,
Spre inima-i țintindu-l precum un arc mă-ntind.

De mare-atît de aproape, o caravelă sînt,
Sînt propria-mi suflare, sînt pînza, valul blînd.

*

Nespus de dulce, caldă sorbire-ametitoare
Și eu în leagăn gingaș de buze, de-ncîntări

Suavă, ridicată pe undele de-April,
Fruct sfîșiat de valuri rostogolit la țărm.

Svon muzical de apă, ghitară-al cărei lemn
Podoabă fu întîi corăbii plutitoare.

O, dulcea mea colină, tu, răzvrătita mea,
Dumbrava mea de umbră și tînăra mea gură.

Mă-ntorc, zeu gol cu albe săgeți împodobit,
Cu sîngele mai fraged ca un surîs de roză.

În suita mea, un taur albastru-așteaptă blînd
Să celebreze-n taină vechi culturi subterane

Un șarpe negru-naltă-n vecie liturghia
Acestei veri în muguri pe rugurile iernii.

Ce suferinți, o, tigri la pîndă printre noi,
Ar omori iubirea pe care o invent?

Vizuini

Tai inima-n o mie de-adînci singurătăți,
Din mina mea girafe de-argint să soarbă vin.
O, acest orb elastic cu nulele-i săgeți,
Lovind arcașul negru în propriul său destin.

Cunosc un loc ce scaldă hipopotami pe care
Ca pe un vad copiii și regii îl străbat,
Arbori piezișii aruncă din crengi maimuțe rare
Spre soarele ce pururi arzind a sîngerat.

Mă-nham la primăvară, șoimi pază-mi stau
înainte,
În sînge port recolte de căpriori și mînzi.
În jungla zilei, tigri și-aduc încet aminte
De-o muzică străveche și-mi trec alături blînzi.

În gura mea se-aruncă un riu de șerpi, de fiare,
Un răpăcit rapace străbate al meu văz,
Lei, urși, leoaice, puma și cîteva pantere
Își fac din trupu-mi pești, din mîini un meterez.

În rătăciri, regatul mi-mpart, în alte-o mie.
Toată cerneala mării, izvorul vremii drept
Pentr-un cuvînt doar, junglă, a mea copilărie,
Fiară de preț, ostatec, aevea duh ce-aștept.

Prada

În colții unei fiare tîrît de ea trăiesc
Și pur sînt totuși veșnic ca un poem de apă.

Lei adormeau pe labe în patul meu, firesc,
Pe baldachin sta pururi un șoim cu trează
pleoapă.

Respins să-ți fie traiul, vîind fără de viață?
Priviți în leagăn trupul ce lunecă pe iarbă.

Sfîșie-mă, o, fiară, să mai aștept nu-mi cere,
La sfîșiata-mi coastă, mi-e sîngele-nchegat.

Nu mai mi-e drag amarul, și nu-mi mai pling
viața,
Și nu-mi mai cînt nici moartea, mi-e-nceată
alinarea.

Așează-mă pe brazdă, pe ramură mă-naltă,
Și eu voi fi frunzișul, și eu voi fi verdeață.

O, fiară, de ce însumi, mai mult ca altă fiară
M-aș recunoaște-n colțul ce-l mușcă și în
ghiară?

Fără sfîrșit durerea-i, de tigri lumea-i plină,
De-adînci priviri, de gesturi care se-nchid
pe mine.

Și bestia cu prada-i prea grea e-n zări pierdută
Pe-a zilelor velință de mine-amar țesută.

Metale

La orichale, metal al lumii-atlante,
O, coruptibil trup, menit te cer.
Dă-ți noaptea-ntîi acestei reci amante
Tăioasă și gingașe: — un junghiu de fier
Spre-a despărți în tine apele stagnante

Cu cromul, cu cobalt, cu manganită.
Iridiu, -ori nichel, ori cu staniul mat,
Alături, mică rană stai, cinstită
Mică rană cu buza trăgezită,
Sînge-n limbaj al răului schimbat.

La roză, la mercur, ori la zări pale,
Dă-ți trupul muritor, neisprăvit,
Ce-n lucruri pierzi, cîștigă-n zile, ia-le,
Om mic, om scund, într-astfel devenit
Că-și dă curatu-i trup doar la metale.

Ci-ngreuiat de-un lanț ce-i e emblemă,
E încă-n mers, de temniță iubitor
Și-și varsă-n el metalul scumpă stemă
În fuziune-atît de trecător,
Oglinzi de bronz, de-oțeluri diademă.

Sudor de vorbe, știi suda ființe,
Să le desfaci și să le-nchegi alt chip real?
Să fii argintul vechi după cerințe,
Știi tu să mori și, ca un mineral,
Să curgi prin piatra vechii-ți prefințe?

(Din **Les Châteaux de millions d'années**)

În românește de
TAȘCU GHEORGHIU

arta poetică

Conceptul modernist de poezie

Datorită naturii sale ireductibile, poezia este mai greu de definit decît oricare altă formă de manifestare a literaturii. Urmărind însă conceptul de poezie, în perspectiva semnificațiilor pe care le capătă de la o epocă la alta, putem să facem unele disocieri revelatoare, fără a simplifica prea mult adevărul lucrurilor. Înainte de a ne opri la estetica modernismului, cu punctul de plecare în Baudelaire, estetică de îndrăzneli radicale în tentativa deținerii secretului a ceea ce înseamnă poezia în esența ei, se impune de la sine a recapitula mai întîi, cît de sumar, cum are loc anterior punerea problemei.

Pînă la romantici, se legiferează un concept clasic de poezie. Fie că este privită ca divertisment (Aristotel) fie că i se atribuie o finalitate educativă (Horațiu), arta poetică începe prin a fi înțeleasă din antichitatea greco-romană ca o formă de imitație a naturii, în stricta generalitate a adevărului, avînd a respecta în reprezentările ei regulele unor convenții legate în primul rînd de scrupulul verosimilității. Estetica eminamente canonică a clasicismului, care ajunge să își găsească o expresie sintetică, în cuprinsul literaturii franceze din secolul al XVII-lea, cu preceptele lui Boileau, tinde a face din poezie o creație de artă impersonal rațională.

Odată cu abolirea tuturor restricțiilor ținînd de prejudecățile viziunii clasice, romantismul vine să dea poeziei înțelesul unui act de confidență lirică. Subiectivismul sensibilității și al imaginației își cîștigă o libertate de afirmare în verb, care are să ducă la constituirea conceptului modern de poezie. Dacă în medie poeții romantici nu ies din descriptiv sau anecdotic, în modul de configurare a lirismului lor, într-o frazare echivalentă pînă la urmă cu un nou stil de elocință, trebuie spus că avem și cazul unora (Poe, Novalis, Nerval), ale căror puncte de vedere asupra artei poetice merg pînă a anticipa estetica simboliștilor, cînd nu se întîmplă să treacă și dincolo de aceasta. Poe, care este un halucinant lucid, face primul teoria condiției metafizice a poeziei. În punerea accentului pe sublimarea muzicală, ca și apoi în denunțarea ca pernicioasă a imixtiunii factorului narativ, a oricăror intenții didactice și a efuziunilor de natură pasională, găsim ceva din premizele de mai tîrziu ale mult dezbătutei probleme a poeziei pure. Cu Novalis, pe de altă parte, se prefigurează tendința de a se concepe poezia ca o formă de cunoaștere mistică a realului absolut, dîndu-ni-se să înțelegem într-un fel, cu mult înaintea lui Rimbaud, că poetul se identifică deopotrivă cu un vizionar și un magician. Cît privește pe Nerval, rolul de precursor al acestuia, desigur evident și în încifrarea ezoterică și muzicală a lirismului, la care sfîrșește prin a ajunge în ciclul sonetelor sale ermetice, se revelă mai presus de orice în primatul acordat oniricului în actul creației poetice.

Curentele post-romantice de avangardă literară, de la simbolism la suprarealism, însumînd experiențe-limită, cu un caracter tot mai pronunțat anarhic, aduc o potențare extremistă conceptului modern de poezie. În fenomenul de neoromantism al modernismului, marea aventură spirituală a poeziei este dusă pînă la ultimele consecințe. Revoluția estetică, permanentizată în planul manifestărilor lirice, sub cele mai diverse forme, de reacțiile în lanț ale succesivelor grupări moderniste, are o istorie, pe care ne propunem a o reconstitui succint în radicalismul ei teoretic.

★

Expresie a unei structuri de sensibilitate exacerbat modernă, mai semnificativă în subtilitate și rafinament ca oricare alta în epocă, poezia lui Baudelaire face să se schimbe cursul polarizărilor lirismului, în sensuri sortite să ajungă direcții de orientare în etapa simbolistă a modernismului. În „Les fleurs du mal", depășind de cele mai multe ori zona afectivității în sine, reprezentarea lirică merge pe țesătura nervoasă a senzațiilor sau pe intuiții spirituale cu adevărat abisale. Cu o concepție estetică similară aceleia a lui Poe, îl vedem pe autor înțelegînd la rîndul său că poezia nu poate să fie nici „beție a inimii" și nici „plămadă a rațiunii". În natura unei realități, care i se pare a avea o dimensiune ocultă, Baudelaire crede că poetul este făcut să descifreze misterul „universalei analogii" a lucrurilor. Pentru el, creația poetică se investește cu proprietățile unui act de „magie sugestivă". Din Baudelaire, descind într-un fel atît Rimbaud cît și Mallarmé, poeți cu un rol capital în destinul modernismului, prin absolutul atins, cu metode fundamental divergente între ele, în căutările lor, care fac din poezie o sursă de revelații. Cu o frenezie spirituală de primitiv iluminat, Rimbaud sondează necunoscutul, într-o amețitoare tentativă de „alchimie a verbului". La el, apare preconizată ideea că poetul trebuie să se afirme ca vizionar, fiind în măsură a ajunge printr-o „lungă imensă și rațională dereglare a tuturor simțurilor" la descoperiri violent inedite, care țin de autenticitatea genuină a unei lumi de reprezentări oferite numai de halucinații sau delir. Cu Rimbaud, se deschid pe neașteptate perspectivele unui punct de vedere de-a dreptul suprarealist. În contrast cu tipul de poet al transelor vizionare, se definește cu Mallarmé acel al poetului cerebralizat la exces, pe deplin lucid în actul de artificiu deliberat al creației sale artistice, din care hazardul este eliminat cu rigoare. Asistăm la un efort suprem de purificare a poeziei. pînă la limita de vid a tăcerii, prin abstragerea verbului din materialitate, cu o decantare a sa pînă la idealitatea esențelor. Susținînd că poezia are de reluat din muzică ceea ce îi este propriu, propunînd „să se cedeze inițiativa cuvintelor", concepînd forma comunicării lirice ca o artă a aluziei, pînă a o duce personal, într-un joc subtil de implicații, la ermetism, Mallarmé trebuie considerat ca inițiatorul simbolismului, căruia îi dă și cea mai evoluată expresie.

Curent modernist de proveniență franceză, denumit de Jean Moréas într-un manifest publicat în 1886, simbolismul instaurează în ultimele două decenii ale secolului trecut o nouă conștiință lirică, bazată pe un reviriment spiritualist de adîncime, în opoziție cu limitările plastice ale parnasianismului. Pe urmele lui Baudelaire, ca și pe acelea ale lui Rimbaud și Mallarmé, simboliștii găsesc că rațiunea superioară a poeziei stă în a exprima inefabilul. Se ajunge a se înțelege că lucrurile nu trebuie numite sau descrise în sine, adică reduse univoc și ca atare deposedate de investirile misterului, ci sugerate printr-o integrare intuitivă în însăși esența lor imponderabilă, pînă la fuziunea subiectului cu obiectul. În poezia simbolistă, figura de stil a simbolului iese din structura convențională a silogismului de imagini constituit în spiritul retoricei clasice, romantice sau parnasiene, își pierde sensul demonstrativ în favoarea unuia eminamente sugestiv, capătă o utilizare de cifru într-un limbaj inițiatic. Imagismul paradoxal, ca derivat al unui impresionism ținînd de o claviatură a senzațiilor extinsă la infinit, pe premisele insolite ale unei complexități de „corespondențe" secrete, nu reprezintă totuși nota fundamentală în simbolism, datorită faptului că versul de sugestie pură tinde a se realiza nu atît metaforic cît mai ales muzical, pînă a lua forma unei practici de ocultism eufonic. Verlaine, a cărui operă oferă unul din cele mai edificatoare exemple de muzicalitate evanescentă a lirismului, enunță nu din întîmplare dezideratele artei poetice simboliste, într-o pledoarie în versuri pentru „vag", pentru „solubilitatea în aer", pentru „nuanță" și mai presus de orice pentru „muzică". Simbolismul sfîrșește prin a implica între altele și eliberarea poeziei de constrîngerile versificației tradiționale, printr-o structurare a comunicării lirice numai pe ritm. Gustav Kahne, teoreticianul în epocă al versului liber, este îndreptățit să constate că noua formă prozodică permite poetului „să transcrie ritmul său propriu și individual, în loc de a-l face să se supună unui tipar gata confecționat".

După o perioadă de saturație a poeziei de subiectivismul idealist al simboliștilor, ducînd pînă la urmă la formele unui lirism rarefiat și prețios, asistăm în procesul dialectic al afirmării modernismului la momentul manifestării unei tendințe contrare abstragerii din contingent, cu imperativul ca atenția lirică să fie acordată în exclusivitate naturii concrete a noului univers mecanic, care începe a se configura la începutul secolului nostru, cu progresele mașinismului. În manifestele futuriste publicate cu prisos de energie teribilistă, între 1909 și 1913, mai întîi la Paris și apoi la Milano, Marinetti decretează că poezia are de redat „viața motorului", într-o lume cu sensibilitatea modificată de prezența dominatoare a mașinilor. Considerînd că factorul „vitezei" vine să îmbogățească într-un sens capital sfera noastră de reprezentări, pînă a crea chiar premisele altei estetici, îl vedem înțelegînd să declare ostentativ că „un automobil de curse, cu caroseria împodobită cu țevi groase ca șerpii, cu elan exploziv, un automobil asurzitor, care are aerul că fuge gonit de o mitralieră, este mai frumos ca Victoria din Samotrace". În dezideratele susținute de futurism prin Marinetti, pentru o artă poetică de expresivitate telegrafică, bazată pe receptarea, prin senzații brute, a ceea ce constituie dinamica civilizației moderne, intră așa-numita „imaginație fără șir", care implică autonomia imaginilor într-o dezordine căutată la extrem, „stilul analogic" în forme abreviate, punerea „cuvintelor în libertate" prin suprimarea sintaxei și a punctuației, „revoluția tipografică".

Localizat în Germania, unde începe a se defini încă din 1911, ținînd de o stare de spirit apocaliptică, a cărei potențare maximă urmează să fie adusă de catastrofa războiului mondial, ca și apoi de perturbările haotice ale crizei din primii ani de pace, expresionismul denumește noua formă de patos subiectiv luată de viziunea unei mari diversități de artiști de avangardă din epoca în cauză. În locul unei arte impresioniste, de percepere senzorială a lucrurilor în relativitatea momentului, artă în care autorul rămîne oarecum pasiv, în fulguranța unui act de contemplativitate pură, expresioniștii vin cu arta unui stil de reprezentare, în cuprinsul căreia realitatea lumii apare pur și simplu dinamitată de încărcătura afectivă a eului creator. În expresionism, poezia își revelă semnificația pe valorile de intensitate ale verbului, ca spasm al unor trăiri absolute. Într-un articol cu caracter de manifest publicat în 1918, Kazimir Edschmid încearcă printre primii să disocieze ceea ce este propriu poetului expresionist, precizînd între altele că acesta „nu vede ci privește", „nu relatează ci trăiește", „nu redă ci creează", „nu ia ci caută". În cazul expresionismului, arta poetică nu se întîmplă să fie revoluționată prin procedee formale cît mai ales prin natura spiritului vizionar al concepției.

Act de paroxism al teribilismului, violent pînă la aberație în anarhismul său absolut, de înțeles însă în epocă și ca simptom al unei acute crize spirituale, curentul insurecției dadaiste, constituit în 1916 din inițiativa unui grup cosmopolit de artiști refugiați în Elveția din cauza războiului, se manifestă într-un stil de farsă scandaloasă ca însăși negarea conștiinței creatoare. Tristan Tzara, care înțelege să boteze dadaismul, deschizînd la întîmplare dicționarul „Larousse" și alegînd tot la întîmplare primul cuvînt găsit în capul coloanei din stînga paginei („Dada. Terme enfantin ou plaisant, dont on se sert pour désigner un cheval..."), recomandă să se facă din poezie un joc al hazardului. „Luați un ziar, luați niște foarfece, tăiați-l, tăiați fiecare cuvînt, puneți totul într-un sac, agitați !" În ieșirea din orice formă de convenție, care poate să implice o structură artistică organizată, dadaiștii se lipsesc pînă și de investirile de sens ale limbajului, pentru ei ceva contestabil ca un ultim artificiu. Cu ideea cultivării arbitrarului în sine, din gust pentru absurdul unor asocieri fortuite de cuvinte, poezia ajunge să fie redusă la neant.

Suprarealismul, ultimul curent modernist de răsunet, cu raza de acțiune deschisă mai întîi în literatura franceză, apare pe urmele dadaismului, după autodesființarea acestuia. De astădată, poeților li se propune de a se abandona în scris hazardului interior, cu indicația ca ei să stea cu spiritul într-o stare de disponibilitate, care să le permită receptarea stenografică a ceva din dicteul incoherent al eului lor inconștient. În primul manifest suprarealist publicat de André Breton în 1924, suprarealismul este definit ca „automatism psihic pur", în măsură să exprime „funcționarea reală a gîndirii", „cu absența oricărui control exercitat de rațiune, în afară de orice preocupare estetică sau morală". Însușindu-și în scrisul lor, ieșit din limitele inteligibilului, absoluta libertate de mișcare a reprezentărilor haotice din adîncul vieții obscure a inconștientului, unde se găsește singura realitate considerată de ei ca adevărată, suprarealiștii caută să ajungă în poezie la un adevăr nou, echivalent într-un fel cu cea ce li se pare că revelă extrem de semnificativ starea de confuzie a viselor sau delirul verbal al unor categorii de bolnavi mentali. Actul creației poetice sfîrșește prin a se vrea un test oniric, cu efectul de șoc în incongruența imaginilor eminamente insolite.

★

De la Baudelaire, Rimbaud și Mallarmé încoace, diversitatea novatoare a fenomenului poetic nu rezultă numai din ceea ce experimentează curentele de avangardă menționate de noi ci și din contribuția, adesea cu mult mai substanțial decisivă, a unui număr de poeți rămași neînsumabili în singularitatea modernismului lor, de la Apollinaire la St. J. Perse sau de la Eliot la Ezra Paund bunăoară. Din ansamblul formelor de aventură, pe care le ia lirismul în manifestările sale cele mai înaintate sub raportul îndrăznelii, se conturează un concept modernist de poezie, deosebindu-se de acel propriu-zis modern, derivat din romantism. Poezia se refuză acum oricărui dat, ajunge să își creeze un univers exclusiv al ei, în criptografia deconcertantă a unui limbaj de imagini, greu accesibil înțelegerii comune.

Ceea ce vedem că are loc în poezie, de la Baudelaire la suprarealism, se întîmplă deopotrivă și în celelalte domenii ale artei. În cazul picturii, pentru a nu da decît un exemplu, curentele de avangardă post-impresioniste, de la cubism la abstracționismul de dată mai recentă, curente între care avem și cîteva de-a dreptul identice ca aspirații cu unele din acele poetice (futurismul, expresionismul, suprarealismul), ne fac să asistăm la ipostazele procesului de tranziție de la figurativ la non-figurativ, ducîndu-ne de la o percepere senzorială a aparenței lucrurilor la o percepere pur spirituală a esenței lor. În excesul de căutare, care caracterizează modernismul în poezie, ca și în pictură, teatru sau muzică, dacă lăsăm de o parte tot ceea ce nu este de multe ori decît mistificare provocatoare, găsim o autentică neliniște creatoare, în măsură a scoate arta din inerție, a o regenera chiar cu prețul unor rezultate abstruse.

Avînd la origine pe Baudelaire, Rimbaud și Mallarmé, căpătînd o accepțiune provizorie în simbolism, diversificîndu-se anarhic de la futurism la suprarealism, conceptul modernist de poezie rămîne cu precădere un produs al secolului XX, fiind legat de paroxismul emancipării libertare atins de spiritul acestuia în toate sensurile.

Dinu PILLAT

Paragraf introductiv, din studiul „Constituirea conceptului modernist de poezie în literatura română", lucrat la Institutul „G. Călinescu".

BAUDELAIRE

RIMBAUD

desenat din memorie
de PAUL VERLAINE

MALLARMÉ văzut de GAUGUIN

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
M. Ungheanu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.